

บทที่ ๑

การเข้ามาในประเทศไทยของชนชาวจีนตั้งแต่สมัยอยุธยา
จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ประเทศเวียดนามและความสัมพันธ์กับประเทศไทย

ประเทศเวียดนามเป็นประเทศหนึ่งในหกประเทศที่ตั้งอยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน และเป็นประเทศหนึ่งในสามประเทศที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ซึ่งเมื่อรวมเนื้อที่ของ ๓ ประเทศนี้แล้วจะมีขนาดนับได้เป็น ๘๐ % ของเนื้อที่ทั้งหมดของคาบสมุทร ประเทศทั้ง ๓ นี้ได้แก่ พม่า ซึ่งมีพื้นที่ ๒๖๑,๓๘๘ ตารางไมล์ ประเทศไทย ๕๐๐,๑๕๐ ตารางไมล์ และเวียดนาม ๑๒๗,๐๐๐ ตารางไมล์^๑ เวียดนามอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย ทางตะวันออกและทางใต้ของประเทศจรดทะเลจีนตอนใต้และอ่าวไทย และทางทิศตะวันตกคือประเทศลาวและเขมร ประเทศเวียดนามอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ ๘ องศา ๓๐ ลิบคา และ ๒๓ องศา ๒๒ ลิบคาเหนือ ลักษณะประเทศแคบยาว กินแดนทางตอนเหนือเรียกว่ามณฑลตังเกี๋ย เป็นบริเวณของกลุ่มแม่น้ำดำและกลุ่มแม่น้ำแดง ถัดลงตอนกลางของประเทศเป็นเขตมณฑลอันนัมซึ่งเป็นทีแคบ ประกอบด้วยแนวเขาและที่ราบชายฝั่ง กินแดนทางตอนใต้เป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงเรียกว่ามณฑลโคชินจีน^๒

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเวียดนาม มีส่วนกำหนดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศเป็นอย่างมาก ที่ตั้งของประเทศเวียดนามเอื้อต่อการที่จีนจะแผ่อิทธิพลมาครอบงำได้ง่าย และโดยตรงกว่าประเทศอื่นในคาบสมุทร เพราะมีเขตแดนธรรมชาติ

^๑พม่า ๒๖๐,๑๕๐ - ตารางกิโลเมตร ไทย ๕๐๒,๓๕๕ ตารางกิโลเมตร เวียดนาม ๓๒๕,๔๔๔ ตารางกิโลเมตร.

^๒Joseph Buttinger, The Smaller Dragon: A Political History of Vietnam, (N.Y.:Frederick A. Prager, 1958), p. 17.

ทั้งทางบกและทะเลติดต่อกับจีนมากกว่า ดังนั้นตั้งแต่ พ.ศ. ๔๓๒ ถึง พ.ศ. ๑๔๘๒ เวียดนามในขณะนั้นเป็นอาณาจักรที่มีชื่อเรียกว่าอาณาจักรนามเวียด (Nam Viet) หรือนามเหย่ (Nam Yue) ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนเป็นเวลากว่าสี่ ศตวรรษ และหลังจากที่ปลดแอกจากจีนได้ เวียดนามก็ได้ชื่อใหม่ว่า "ไค - เวียด" (Dai Viet) อาณาจักร ไค - เวียด ขณะนั้นมีอาณาเขตเป็นดินแดนของมณฑลตั้งเกี้ยว และทางตอนเหนือของแคว้นอันนัมในปัจจุบัน ไคเริ่มตั้งตัวและแผ่ขยายอาณาเขตลงมา ทางตอนใต้ ทั้งด้วยวิธีการส่งคนอพยพเดินทางมาอาศัยอยู่ และด้วยวิธีสู้รบชิงดินแดน ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เวียดนามรบกับอาณาจักรจามปาโบราณซึ่งอยู่ทางตอนใต้ เรื่อยมาจนได้ดินแดนทั้งหมด จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ไครวมส่วนหนึ่งของประเทศ เขมรไว้ในปกครอง และตั้งมณฑลโคชินจีนขึ้นเป็นอาณานิคมอยู่ใต้การปกครองของ ชาหหลวงตระกูลเหงียน (Nguyen)

นอกจากนั้น การที่เวียดนามมีลักษณะภูมิประเทศยาวและแคบ และตอนกลาง ของประเทศเป็นเทือกเขาและที่ราบสูง ทำให้การคมนาคมระหว่างบริเวณทางตอนเหนือ และตอนใต้ของประเทศลำบาก เป็นอุปสรรคต่อการปกครอง รัฐบาลกลางซึ่งอยู่ใน มณฑลอันนัมไม่อาจควบคุมปกครองประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการแตกแยกทาง การเมืองภายในประเทศตลอดมา และไม่อาจรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่าง แท้จริงเลย ในราว พ.ศ. ๒๑๓๕ เมื่อพวกขุนนางตระกูลทรินท์ (Trinh) ไคขึ้น ครองอำนาจอย่างแท้จริงโดยมีอิทธิพลเหนือราชวงศ์เล (Lê) นั้น พวกตระกูลทรินท์ เห็นความจำเป็นต้องปราบปรามขุนนางตระกูลเหงียน ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากราช สำนักรให้ เป็นรัฐบาลท้องถิ่นปกครองมณฑลโคชินจีน เพราะชาหหลวงตระกูลเหงียน ไม่พอใจที่ตระกูลทรินท์มีอำนาจขึ้นในราชสำนักและแข็งอำนาจไม่ยอมฟังคำสั่ง เช่นเดิม พวกตระกูลทรินท์ไม่สามารถปราบปรามพวกเหงียนได้สำเร็จ เนื่องจากลักษณะภูมิ ประเทศเป็นอุปสรรค อย่างไรก็ดี ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ การสู้รบระหว่าง ๒ ตระกูลยุติลง เนื่องจากเกิดกบฏไตเซิน (Tây Sơn) ใน พ.ศ. ๒๓๑๖ และหัวหน้า กบฏ ๓ คนพี่น้องได้แบ่งประเทศออกเป็น ๓ ส่วนเพื่อแยกกันปกครอง ต่อมาเหงียน ฟุก-อันท์ (Nguyen Phuc Anh) หรือองเชียงสือ ทายาทขุนนางตระกูลเหงียนสามารถ

ทำสงครามปราบปรามตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ จนได้อำนาจปกครองเวียดนามใน พ.ศ. ๒๓๔๕ รวมมณฑลทั้ง ๓ เข้าเป็นประเทศประกาศนามอย่างเป็นทางการว่า "เวียดนาม" (Viet Nam) จัดการปกครองโดยแบ่งออกเป็น ๓ มณฑล ตั้งเกียทางตอนเหนือมี ๑๓ จังหวัด ฮานอยเป็นเมืองสำคัญ อันนัมตอนกลางมี ๕ จังหวัด เป็นที่ตั้งของ "เว" เมืองหลวงของประเทศ โคชินไชน่าตอนใต้มี ๖ จังหวัด ไชงอนเป็นเมืองสำคัญ การปกครองเป็นแบบจักรวรรดิโดยอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง เวียดนามมีโอกาสรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ในรัชกาลของเหงียน อันห์หรือพระเจ้าจักรพรรดิเวียดนามยามลอง (พ.ศ. ๒๓๔๕ - พ.ศ. ๒๓๖๓) จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๐๕ เมื่อฝรั่งเศสเข้ารุกราน และต้องตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสไปที่สุดใน พ.ศ. ๒๔๒๗ อีกประการหนึ่ง ลักษณะประเทศที่ยาวแคบยังทำให้ไม่เอื้อต่อการสู้ภัยศัตรูภายนอกอีกด้วย เขตแดนทางภาคตะวันออกซึ่งยาวเป็นระยะทางราว ๑,๔๖๐ ไมล์ และอยู่ติดกับทะเลจีนนั้น นอกจากเป็นที่ดึงดูดความสนใจของพ่อค้าและนักสำรวจชาวต่างชาติแล้ว ย่อมเป็นทางเปิดสำหรับพวกโจรสลัด และศัตรูอีกด้วย จีนในสมัยกุบไลข่าน (Kublai Khan) โจมตีเวียดนามโดยไชเวี้อขึ้นทางฝั่งตะวันออก ในคริสต์ศตวรรษที่ ๔ เช่นเดียวกับที่ฝรั่งเศสได้โจมตีเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕^๑

แม้ว่าประเทศเวียดนามต้องติดต่อกับอุปสรรคนานาประการทั้งภายในและภายนอกตลอดมา ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากความเสียเปรียบของลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว เวียดนามก็ยังคงดำรงความเป็นหนึ่งในสามของประเทศที่มีเนื้อที่กว้างใหญ่ของคาบสมุทรอินโดจีน นอกจากประเทศไทยและพม่าแล้ว เวียดนามคงความยิ่งใหญ่อยู่ทางตะวันออกของคาบสมุทร และเป็นความจริงที่ว่าไม่มีชาติหนึ่งชาติใดในสามชาติที่สามารถ

^๑ Joseph Buttiger, A Dragon Defiant A Short History of Vietnam, (N.Y.:Praeger Publishers, 1972), pp. 6 - 7.

ครองอำนาจทั้งหมดในอาณาจักรนี้ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนามจึงเป็นไปในฐานะชาติที่คู่เคียงกัน

สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี

ก่อนคริสตศตวรรษที่ ๑๗ ไทยและเวียดนามยังไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันโดยตรง เนื่องจากภูมิประเทศระหว่างทั้งสองประเทศเป็นเทือกเขาและมีอาณาจักรล้านช้างขวางกั้น อาณาจักรล้านช้างนั้นคือ บริเวณประเทศลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังเป็นเพราะเวียดนามสนใจกับการแผ่ขยายอาณาจักรและอิทธิพลไปยังอาณาจักรจามปาโบราณและล้านช้าง และในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ และ ๑๗ กรุงศรีอยุธยากำลังมีปัญหากับพม่าและฮอลันดาอยู่ อย่างไรก็ตามก็ตีในฐานะชาติที่มีอำนาจซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน ประเทศทั้งสองยอมป้องกันไม่ให้อีกฝ่ายขยายอำนาจและอาณาจักรซึ่งจะก่ออันตรายได้โดยการขยายอำนาจฝ่ายตนเสียก่อน เป็นธรรมดาที่ลาวและเขมรซึ่งอยู่ระหว่างกลางสองประเทศยอมเป็นจุดมุ่งหมายในการแข่งขันกัน ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ อาณาจักรลาวเกิดการแตกแยกหลังจากสิ้นรัชกาลพระสุริยวงศาเนื่องจากการแย่งชิงราชสมบัติ เวียดนามซึ่งเคยมีอำนาจเหนือลาวด้วยการใช้กำลังบุกรุกเริ่มหมดอิทธิพลไป อาณาจักรลาวซึ่งเกิดการแตกแยกกันภายใน ตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของฝ่ายไทยในสมัยกรุงธนบุรี กล่าวคือหลวงพระบางเป็นรัฐบรรณาการ จำปาศักดิ์และเวียงจันทน์อยู่ใต้อำนาจการปกครองของไทยโดยตรง^๒

เวียดนามสนใจประเทศเขมรมากกว่าลาว เขมรต่างจากลาวตรงที่ลักษณะภูมิประเทศเอื้ออำนวยให้ทั้งประเทศไทยและเวียดนามสามารถส่งกองทัพเข้าถึงได้

^๑ Klaus Wenk, The Restoration of Thailand under Rama I, 1782-1890; (The Association for Asian Studies, 1968), p. 110.

^๒ D.G.E. Hall, A History of South-East Asia, 2 nd.ed., (N.Y.: Macmillan & St. Martin Press, 1966), pp. 238 - 239.

โดยง่าย ด้วยเหตุนี้ เขมรจึงเป็นสาเหตุให้ไทยและเวียตนามแข่งขันแย่งชิงอำนาจกัน นับตั้งแต่ทั้งสองประเทศส่งกองทัพเข้าสู้รบกันอย่างจริงจัง ต่างฝ่ายก็ต่างผลักดันแพ้ ผลัดกันชนะ และมีอำนาจอิทธิพลเหนือเขมรเรื่อยมา แต่ก็ไม่มีฝ่ายใดที่เขมรได้ทั้งหมด อย่างแท้จริงเลย คงปกครองได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น การยึดครองทางทหารและการ แต่งตั้งประกอบพิธีราชาภิเษกษัตริย์ขึ้นครอง เป็นวิธีการที่จะยืนยันการปกครองทาง การเมืองเหนือเขมรของทั้งสองฝ่าย^๑ เช่น ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓ - ๒๑๔๘) เมื่อไทยยึดเมืองละแวกเมืองหลวงของเขมรได้ใน พ.ศ. ๒๑๓๗ ก็ได้เป็นผู้สถาปนาษัตริย์เขมรเป็นครั้งแรก^๒ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๖๑ เขมรปลดอำนาจไทยได้ ญวนจึงเข้ามามีอิทธิพลแทนที่ การที่เขมรมิไม่ตรีกับญวน อาจเป็นเพื่อคูลอำนาจฝ่ายไทย เพราะหวังเกรงว่าจะตกอยู่ใต้อการปกครองของไทย อีก แต่กลับกลายเป็นการเลือกเจ้าประเทศราชใหม่ ต้องเสียประโยชน์แก่ญวนมากกว่า ที่เคยเสียแก่ไทย กล่าวคือญวนพยายามเข้าปกครองเขมรโดยตรง การอภิเษกระหว่าง ษัตริย์เขมรและเจ้าหญิงญวนในราว พ.ศ. ๒๒๐๓ ทำให้มีการตั้งโรงภาษีขึ้นที่ไพรนคร (Prei Nakor) (ในเวลาต่อมาคือไซ่ง่อน) และเป็นก้าวสำคัญที่ทำให้ญวนได้เข้า ครอบครองลุ่มแม่น้ำโขงเขตเขมร ใน พ.ศ. ๒๒๑๑ โอรสษัตริย์เขมรที่ประสูติจาก เจ้าหญิงญวนได้ขึ้นครองราชย์ ญวนถือโอกาสส่งกองทหารจากเวียตนามเข้ามาประจำใน เขมรเพื่อสนับสนุนพระองค์ เป็นเหตุให้ญวนได้มีอิทธิพลในเขมรอย่างเต็มที่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๑๗ เวียตนามแทรกแซงเขมรได้อย่างจริงจังขึ้น เนื่องจากการยุติสงคราม

^๑Peter A. Poole, The Vietnamese in Thailand A Historical Perspective, (London : Cornell U. Press, 1970) pp. 10 - 11.

^๒พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับความสมเด็จพระปรมานุชิตธิเบศร์ เล่ม ๑, สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ตีพิมพ์ในงานพระเมรุนายพลเอกอุม พิชเยนทรโยธิน, ๑๖ ธ.ค. ๒๔๘๕, หน้า ๑๕๐, ๒๓๔ - ๓๕.

ระหว่างตระกูลตรินท์และเหงียน และเกิดการแย่งชิงราชสมบัติในเขมรโดยนักร้องน
เป็นผู้เริ่มก่อการขึ้นทั้งสองครั้งใน พ.ศ. ๒๒๒๒ และ ๒๒๒๕ ญวนสนับสนุนและได้รับ
สิ่งตอบแทนคือ การที่ข้าหลวงญวนไปปกครองไซ่งอน เปิดโอกาสให้ญวนได้คุกคาม
อาณาเขตเขมรอย่างจริงจังโดยบังคับให้เขมรยกดินแดนให้ที่ละจังหวัดสองจังหวัด
และ ๕๐ ปีต่อมาญวนก็ได้ครอบครองดินแดนโคชินจีนทั้งหมด

ในขณะที่คุกคามเขมร ญวนพยายามแสดงอำนาจอิทธิพลเหนือเขมรเต็มที่และ
กำจัดอิทธิพลฝ่ายไทย ใน พ.ศ. ๒๒๕๗ ผู้ปกครองและขุนนางเขมรที่ภักดีต่อไทยถูกขับ
ออกจากเมืองหลวง ไทยจึงส่งกองทัพมายังเขมรเพื่อฟื้นฟูอำนาจ แต่พ่ายแพ้ไปใน
พ.ศ. ๒๒๕๘ และ ๒๒๕๙ ต่อมาไทยสามารถตีเขมรได้สำเร็จ พระแก้วฟ้ากษัตริย์เขมร
ยอมขึ้นต่ออยุธยาอย่างเป็นทางการ ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๕๕ - ๒๓๐๓ ไทยต้องทำ
สงครามกับพม่าและไม่อาจจัดการเรื่องเขมรได้อย่างเต็มที่ ญวนถือโอกาสเข้าแทรกแซง
เขมรและบังคับเอาดินแดนป่าสัก (Bassac) แพรปัตเตนี (Preapateny) จากเขมร
ได้อีก ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ไทยก็เสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า

ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕) หลังจากที่ทรง
กอบกู้อิสรภาพได้ในเวลาอันรวดเร็ว ก็ได้ทรงพยายามชิงเขมรคืนจากญวนครั้งแรกใน
พ.ศ. ๒๓๑๒ แต่ไม่สำเร็จ สองปีต่อมาจึงสามารถกำจัดพวกภักดีต่อญวนในเขมรได้
โดยตีได้บันทายมาศ บันทายเพชร เมืองศูนย์กลางการปกครองของเขมร เพราะใน
เวียงคนามเองเกิดจลาจลภายใน (กบฏไตเซิน (Tây Sôn)) ใน พ.ศ. ๒๓๑๖
ดังนั้นในสมัยนี้เขมรจึงขึ้นแก่ไทยฝ่ายเดียว แต่ก็เป็นไปไม่นาน ในปลายสมัยพระเจ้า
กรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๒๒ ผู้วาระชาการเมืองป่าสัก ฟ้าทะละหะมุ คิคลังอำนาจกษัตริย์
ที่ขึ้นกับฝ่ายไทยหรือนักร้องน โดยขอความช่วยเหลือจากโคชินจีนหรือญวนได้ พระเจ้า
กรุงธนบุรีส่งกองทัพมายังเขมรใน พ.ศ. ๒๓๒๓ แต่ยังไม่ทันได้จัดการปราบปรามพวกกบฏ

^๑ D.G.E. Hall, op.cit., pp. 399 - 400.

ทางกรุงธนบุรีก็ได้เกิดจลาจลเสียก่อน สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกแม่ทัพต้องรีบมา
จัดการควบคุมสถานการณ์ และขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงพระนามว่า
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี^๑

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อำนาจและสิทธิของไทยเหนือเขมรมีมากกว่าตอนโดยปริยายในสมัยพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า เนื่องจากหลัง พ.ศ. ๒๓๒๕ โด่ ทั้น นน (Do Thanh Non)
แม่ทัพคนสำคัญของตระกูลเหงียนผู้ครองญวนใต้ถูกฆาตกรรม พวกเหงียนไม่สามารถต้าน
ทานพวกโคเซินได้และไซ่ง่อนถูกยึดถึง ๓ ครั้ง (ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๓๑๘ ครั้งที่ ๒
พ.ศ. ๒๓๒๐ และครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๒๔) ระหว่างที่ทำการสู้รบกับพวกกบฏ อง เชียงซุน
แห่งตระกูลเหงียน น้องชายอุปราชเมืองเว้ได้หนีมาอาศัยพระยาราชานครศรี ๓ เมือง
บันทายมาศ เมื่อพวกกบฏตีเมืองบันทายมาศแตก ก็หนีต่อมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระ
เจ้ากรุงธนบุรี ทรงพระกรุณาไว้และพระราชทานบ้านเรือนให้ แด่อง เชียงซุน
กระทำผิดจนต้องพระราชอาญาประหารชีวิตพร้อมทั้งบุตรภรรยา เชื้อสายของตระกูล
เหงียนอีกผู้หนึ่งซึ่งมีบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียคนามในเวลาต่อมา
คือ อง เชียงสือ หรือ เหงียน ฟุก อันท์ (Nguyen Phuc Anh) (พงศาวดารญวน
เรียกว่า เหงียนอาน) ผู้เป็นหลานอาขององ เชียงซุน ก็ได้หนีเข้ามาพึ่งไทยในราว
ปลาย พ.ศ. ๒๓๒๕ ระหว่างที่เวียคนามเกิดจลาจลนี้ ไทยมีโอกาสดำเนินการเรื่องเขมร
ได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องกังวลว่าญวนจะเข้าแทรกแซง เห็นได้จากที่พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้โปรดฯ ให้นำนักกองเอง รัชทายาทกษัตริย์เขมรเข้ามาชูป
เลี้ยงไว้ในราชสำนัก และทรงตั้งเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ออกไปครองเขมร

^๑ สมเด็จพระบรมราชาธิบดี (เรียบเรียง), เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง
กับเมืองญวน เมืองเขมรในรัชกาลที่ ๒, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิง
อภัยสงคราม (รัชนี โชติศักดิ์), ๒๔๔๔, หน้า ๖ - ๘, พงศาวดาร ฉบับพระราช-
หัตถ์เลขา, เล่ม ๒, (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๔๕๑.

จนเมื่อนักกองเองมีพระชันษาครบ ๒๐ พรรษา จึงทรงประกอบพิธีราชาภิเษกให้ที่กรุงเทพฯ พระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระนารายณ์ราชา ครองกรุงกัมพูชาต่อไป โดยมีพระยา กลาโหม (ปก) เป็นพระพี่เลี้ยง ครั้นพระยศเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าทะละหะ และได้ทรง ขอเมือง พระตะบอง เสียมราฐ ให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ปกครองขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ปัญหาเรื่องญวนส่งจด ประเทศไทย และเวียคนามมีความสัมพันธ์อย่างราบรื่น จากการที่ไม่ได้มีข้อขัดแย้งเรื่องเขมร เนื่อง จากการจลาจลในเวียคนามเอง และต่อมาพวกกบฏที่ไค้ครองประเทศต้องยุ่งกับการ จัดการเรียบร้อยภายใน นอกจากนั้นการที่องเชียงสือเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และได้รับการปฏิบัติเลี้ยงดูอย่างดีก็เป็นเหตุผลสำคัญ เมื่อองเชียงสือมาถึงกรุงเทพฯ ไค้ทรงพระกรุณาพระราชทานที่อาศัยตั้งบ้านเรือน โปรดฯให้ยกกองทัพไปช่วยองเชียง- สือกู้เมืองคืนถึง ๒ ครั้ง แต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากกำลังของไทยต้องส่งไปรบกับพม่าซึ่งเป็นสงครามติดพันอยู่ องเชียงสืออยู่ในไทยเป็นเวลานาน ไค้โดยเสด็จช่วยรบพุ่งเข้าศึก หลายครั้ง และเข้าเฝ้ารับราชการอย่างใกล้ชิด ในราว พ.ศ. ๒๓๓๐ องเชียงสือ รอนใจอยากจะภูบานเมืองคืนให้ไค้อย่างรวดเร็วและไม่อาจทนรอคอยอยู่ในกรุงเทพฯ ไค้ก็ติดต่อไป จึงลอบหนีออกจากพระนคร โดยเขียนหนังสือถวายบังคมลาไว้พร้อมกับ ปฏิญาณว่าจะขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของไทย การที่องเชียงสืออยู่ในพระนครเป็นเวลา นานแล้วหนีไป ทำให้สมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทกริ้วมาก เพราะไค้เข้า มาดูเห็นกิจการภายในบ้านเมือง รู้คืบคลานบางภายในประเทศ ต่อไปอาจเป็นอันตราย ต่อไทยได้ ไค้ขอพระราชทานกำลังเพื่อติดตาม แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ไม่ทรงดำริเห็นชอบด้วยว่าจะเป็นการเขียนควยมือลอบควยเท้า หลังจากนั้นจากนั้นก็ไค้ พระราชทานอาวุธ อาหาร และพาหนะเพิ่มเติมไปช่วยสนับสนุนองเชียงสือปราบกบฏ อีกด้วย ควยเหตุดังกล่าวนี้ เมื่อองเชียงสือตีเมืองเว้ไค้ใน พ.ศ. ๒๓๔๓ ก็ไค้ถวาย ต้นไม้เงินทองมายังกรุงเทพฯ รวม ๒ ครั้ง และถวายของต่าง ๆ อีกหลายครั้ง

และหลังจากที่ตีฮานอยได้ใน พ.ศ. ๒๓๔๕ สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า พระเจ้าเวียงคานยามาลองแล้ว ก็แสดงไมตรีจิตต่อเมืองไทยตลอดมา ในเรื่องเขมนั้นพระเจ้ายาลองยังคงเกรงพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ อยู่ แม้จะมีมูลเหตุที่เป็นอริกับพระยาอภัยภูเบศร์ ผู้รั้งราชการทัพพม่า จนกลายเป็นเรื่องบาดหมางกันระหว่างเมืองก็ตาม^๑ ไทยกับเวียงคานยามาลองมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๓๕๒ เวียงคานยามาลองจึงแสดงท่าทีที่จะเข้าแทรกแซงเขมรอีก โดยขอเมืองบันทายมาศ เมืองยุทธศาสตร์ที่จะทำให้อญวนได้มีอิทธิพลเหนือกัมพูชา ไทยยอมยกให้เพราะคิดศึกพม่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗) ไทยเริ่มเห็นห่างจากญวนเพราะสงครามกับพม่า และการผลักดันเปลี่ยนรัชกาล โดยเฉพาะเมื่อพระจักรพรรดิมินม่างขึ้นปกครองเวียงคานยามาลอง (พ.ศ. ๒๓๖๓ - ๒๓๖๗) ความผูกพันของกษัตริย์ญวนที่เคยมีต่อไทยก็ค่อย ๆ หมดไป และได้สนับสนุนพวกเขมรให้กระด้างกระเดื่องต่อไทยมากขึ้น ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔) สงครามครั้งแรกระหว่างพม่ากับอังกฤษสิ้นสุดลงโดยพม่าปราชัย ไทยจึงหันมาสนใจทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องการฟื้นฟูอิทธิพลเหนือเขมรและลาว แต่ก็เป็นที่เวียงคานยามาลองหมายที่จะเพิ่มอำนาจของตนในเขมรและลาวเช่นกัน^๒

ในประเทศลาว ญวนได้ให้การสนับสนุนเจ้าอนุวงศ์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์ต่อการกบฏต่อไทย แต่ก็ไม่สามารถป้องกันไม่ให้ไทยปราบปรามลาวได้สำเร็จ ใน พ.ศ. ๒๓๗๑ เวียงจันทน์ถูกทำลาย หลังจากไทยได้ชัยชนะในลาวแล้ว ไทยก็มุ่งความสนใจมายังเขมร

^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชฯ, เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองญวน เมืองเขมร ในรัชกาลที่ ๒, หน้า ๑๑.

^๒ Walter F. Vella, Siam under Rama III 1824 - 1851, (N.Y.: Augustine Incorporated Publishing, 1957) p. 111.

หวังอย่างเต็มที่ที่จะฟื้นฟูอำนาจของไทยในเขมรที่ได้เสียไปในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงส่งเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) แม่ทัพซึ่งเคยปราบเวียงจันทน์ไปยังเขมรใน พ.ศ. ๒๓๓๔ ในตอนแรกไทยมีชัยชนะจากการรบและตีได้เมืองสำคัญคือ พนมเปญ อุดงดาไชย โฉกก แต่ต่อมาเมื่อตีถึงเมืองวินท์ลอง ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเขมรซึ่งสมเด็จพระอุทัยราชากษัตริย์เขมรผู้ฝึกไฝ่ญวนประทับลี้ภัยอยู่ กองทัพไทยก็ถูกต้านทานอย่างเต็มที่ ประกอบกับพระจักรพรรดิมินม่างแห่งเวียคนามส่งกำลังคนจำนวน ๑๕,๐๐๐ คน มาช่วยรบ ไทยไม่อาจเอาชนะได้จึงถอยทัพกลับ ผลการทำสงครามกับญวนในขั้นตอนนี้ ไทยได้ดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงมาเป็นของไทย ตลอดไปจนถึงแคว้นญวน รวมทั้งหัวพันทั้งห้าทั้งหก และสิบสองจุไทยบางส่วน^๑ หลังจากนั้นญวนก็เริ่มแผนการผนวกเขมรอย่างจริงจังมากขึ้น ใน พ.ศ. ๒๓๓๗ ได้คิดรวบรัดจะยกนักกองแมน ฮิดาพระอุทัยราชาให้ขึ้นเป็นกษัตริย์เขมรและจะอภิเษกกับเจ้าชายญวน นำธรรมเนียมกฎหมายญวนมาบังคับใช้ในเขมร ทำให้ชาวเขมรไม่พอใจอย่างรุนแรง แต่กักหนอยู่ที่อำนาจเวียคนามได้ถึง ๗ ปี จึงได้ก่อการกบฏขึ้น และเรียกร้องให้ไทยช่วยเหลือ ส่งกำลังสนับสนุน ขจัดอิทธิพลญวน และขอให้ส่งนักกองคัง อนุชาพระอุทัยราชาซึ่งไทยคุ้มครองไว้มาครองกัมพูชาแทนนักกองอิม กษัตริย์เขมรในเวลานั้นซึ่งเข้ากับญวนอย่างเต็มที่ เป็นเหตุให้ไทยต้องทำสงครามกับญวนเป็นเวลาราว ๑๕ ปี (พ.ศ. ๒๓๓๖ - ๒๓๕๐) ต่างฝ่ายสามารถควบคุมอำนาจทางการทหารในเขตจังหวัดที่ยึดครองไว้ได้ใกล้ชายแดนประเทศของตนเท่านั้น แต่ไม่อาจเอาชนะและครอบครองเขมรทั้งหมดได้อย่างเด็ดขาด ถึงแม้ว่าไทยจะเป็นฝ่ายได้เปรียบกว่าทางด้านการรบ แต่เนื่องจากสงครามยืดเยื้อมาเป็นเวลานาน เมื่อเวียคนามเสนอการตกลงประนีประนอมเพื่อสันติ ฝ่ายไทยก็ยอมรับ โดยนักกองคังเห็นชอบที่จะเลือกเป็นประเทศราช

^๑แสงโสม เกษมศรี และ วิมล พงศ์พิพัฒน์, ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๔), (สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๕), หน้า ๑๐๘.

ขึ้นกับทั้งสองฝ่ายเพื่อยุติสงครามในเขมร เขมรต้องส่งบรรณาการให้ไทยปีละครั้ง ให้เวียคนามสามปีครั้ง หลังจากที่ให้สัตยาบันสัญญาสงบศึกใน พ.ศ. ๒๓๕๕ ไทยและเวียคนามได้ร่วมกันประกอบพิธีราชาภิเษกนั้กองค์วง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า พระราชทานพระนามนั้กองค์วงว่า สมเด็จพระทริวัณรุฑ รามาชิตีพระเจ้ากรุงกัมพูชา^๑ ผลของสัญญาคังกล่าวคูประหนึ่งว่าจะยังความพอใจให้แก่ทั้งไทยและเวียคนาม เพราะทำให้แต่ละฝ่ายแน่ใจว่าตนมีอิทธิพลมั่นคงในเขมร จนกระทั่งถึงเมื่อญวนต้องอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๒๗

เวียคนามเริ่มเป็นอริกับฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้ากรุงพรตมินมาง ซึ่งทรงปฏิเสธสัมพันธไมตรีของฝรั่งเศส เนื่องจากทรงเกรงครัดลัทธิขงจื้อ เกลียดชังชาวตะวันตกอย่างรุนแรง^๒ ในสมัยของพระองค์ บาทหลวงฝรั่งเศสและพวกคริสตศาสนิกชนถูกทำร้ายและฆาตกรรม การคุกคามชีวิตชาวต่างประเทศรุนแรงขึ้นในสมัยพระเจ้ากรุงพรตคิอติก (พ.ศ. ๒๓๕๐ - ๒๔๖๒) จนกลายเป็นเหตุให้ต้องทำสงครามกับฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้านโปเลียนที่ ๓ และญวนต้องเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสทีละน้อย จนตกอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศสทั้งประเทศ

หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ครอบครองแคว้นโคชินจีน (ญวนใต้) ในราว พ.ศ. ๒๔๐๕ ก็ไ้เห็นมาสนใจเขมรอย่างจริงจังจึงว่ามีความสำคัญทางด้านการค้า เศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ นายพลเรือเอก เดอ ลา กรองดีแอร์ (Admiral De la Grandière) แม่ทัพฝรั่งเศสประจำไซ่ง่อน พยายามเกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนโรคม (นั้กองค์วงราชวาทิ) กษัตริย์เขมร (พ.ศ. ๒๔๐๒ - ๒๔๔๗) ให้ทรงยอมรับว่า เขมรเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสได้สำเร็จใน พ.ศ. ๒๔๐๖ แต่ก่อนจะทำสัตยาบันสัญญาต่อกัน องคั้นโรคม

^๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ เล่ม ๒, (พระนคร : องค์การคาคูสุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๑๒๒.

^๒ ฎุบายละเอียคในบทที่ ๔ เรื่องญวนต่อกันฝรั่งเศส

เกรงจะได้รับโทษจากราชสำนักไทยจึงส่งสาส์นมายืนยันความเป็นเจ้าประเทศราชของ
ไทยเหนือเขมร แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมรับและกีดกันการแสดงสิทธิของไทย กล่าวอ้าง
สืบสิทธิของญวนเหนือเขมรซึ่งฝรั่งเศสถือจากการที่ได้ปกครองโคชินจีน ไทยไม่สามารถ
เปลี่ยนแปลงสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ จนใน พ.ศ. ๒๔๑๐ ฝรั่งเศสได้บีบบังคับให้ไทยจำ
ต้องยอมตกลงทำสัญญายอมรับว่า เขมรเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการ
การ ฝรั่งเศสยืนยันว่า พระตะบอง เสียมราชู ศรีโสภณ ยังคงเป็นของไทย^๑

ต่อมาฝรั่งเศสได้พยายามแผ่อำนาจเข้ามายึดครองดินแดนลาว โดยอ้างสิทธิ
สืบต่อจากญวนอีก เพราะเห็นว่าลาวมีแม่น้ำโขงไหลผ่านเช่นเดียวกับเขมร ซึ่งเป็น
เส้นทางพาณิชย์สำคัญในอินโดจีนไปจนถึงจีนใต้ การยึดลาวได้จะนำความเจริญทาง
เศรษฐกิจและช่วยในการแผ่ขยายอิทธิพล กับสร้างความมั่นคงให้กับอาณานิคมของ
ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. ๒๔๒๕ ฝรั่งเศสขอไทยตั้งสถานกงสุลที่หลวงพระบางและตั้งออกุสต์
ปาเว้ (August Pavie) เป็นกงสุลประจำ ใน พ.ศ. ๒๔๓๐ พวกจีนฮ่อเข้ามาปล้นใน
เขตไทยถึงหลวงพระบาง ฝรั่งเศสถือเป็นข้ออ้างส่งกำลังเข้ามาช่วยและยึดแคว้น
สิบสองจุไทย หัวพันทั้งห้าทั้งหก ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อมาใน ๒๔๓๖ ฝรั่งเศสส่งกองทัพ
เรือขึ้นมาทางใต้ตามลำแม่น้ำโขง ทำร้ายเจ้าหน้าที่ไทยตลอดระยะทาง เปิดฉากการ
สู้รบกันขึ้น และวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ฝรั่งเศสส่งเรือรบ ๒ ลำ มาปิด
ปากแม่น้ำเจ้าพระยา ยื่นคำขาดบังคับให้ไทยรับข้อเสนอที่ฝรั่งเศสเรียกร่องดินแดนลาว
บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงรวมทั้งเกาะต่าง ๆ ในแม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศส

ปัญหาเรื่องเขมรและลาวซึ่งเป็นข้อขัดแย้งระหว่างไทยและเวียดนามที่แข่งขัน
แย่งชิงอำนาจเหนือดินแดนทั้งสองมาตลอด สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้ยุติลง เมื่อ
ฝรั่งเศสยึดเวียดนามทางตอนใต้ได้ และต่อมาฝรั่งเศสได้ถือสิทธิของเวียดนามผนวก
เขมรและลาวเข้าไว้ในความปกครองดังกล่าว การติดต่อกองการทูตระหว่างประเทศไทย
และเวียดนามตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมาจำต้องผ่านการเห็นชอบของฝรั่งเศส
จนกระทั่งเวียดนามได้รับเอกราชในทศวรรษหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐^๒

^๑ ตามสนธิสัญญากรุงเทพฯ ค.ศ. ๑๘๖๓

^๒ D.G.E. Hall, *op.cit.*, pp. 643-664.

สาเหตุและลักษณะที่ชาวจีนเข้ามาในประเทศไทย

ชาวจีนใช้เวลายาวนานในการเดินทางเข้ามา และกระจายกันอาศัยอยู่เกือบทั่วประเทศไทย คือ นับตั้งแต่ก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในสมัยอยุธยา จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในสมัยรัตนโกสินทร์ จำนวนชาวจีนได้เพิ่มขึ้นจนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่สำคัญกลุ่มหนึ่งของประเทศ ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น เราไม่อาจทราบได้ว่าชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยได้อย่างไรและเพราะสาเหตุอะไร และแม้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เอง ก็ค้นคว้าได้แต่เฉพาะหลักฐานเกี่ยวกับชาวจีนที่เข้ามาเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เท่านั้น ดังนั้น ณ ที่นี้จึงจะศึกษาและจำแนกประเภทชาวจีนด้วยการพิจารณาจากกลุ่มชาวจีนที่สำคัญที่พำนักตามแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ในกรุงเทพฯ จันทบุรี ระยอง ชลบุรี อยุธยา กาญจนบุรี นครสวรรค์ อุรธานี หนองคาย สกลนคร และนครพนม และพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ประกอบกับลักษณะการเดินทางมาเท่านั้น

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวจีนต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนมาอาศัยอยู่ในประเทศไทย มี ๒ ประการ คือ ส่วนใหญ่อพยพเพื่อลี้ภัยทางการเมืองและศาสนา และถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยสงคราม ทั้งสองประการแตกต่างกัน ประการแรก ชาวจีนเข้ามาด้วยความเต็มใจ สมัครใจแบบหนีร้อนมาพึ่งเย็น แต่ประการหลังนั้นชาวจีนถูกบังคับเข้ามา เหตุที่ชาวจีนสมัครใจเข้ามาในประเทศไทย เพราะไทยเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีเสถียรภาพ อุดมสมบูรณ์ และเป็นທີ່ที่จะอาศัยอยู่อย่างสงบสุขได้ สำหรับพวกชาวจีนลี้ภัยนั้นไม่มีทางเลือกอื่นใดที่ดีกว่าจะเดินทางมาทางตะวันตกเข้ามายังดินแดนไทย เพราะทางตะวันออกของเวียตนามเป็นทะเลจีนใต้

การอพยพเข้ามาเพื่อลี้ภัยทางการเมืองและศาสนา

ถึงแม้ว่าเราจะไม่อาจกำหนดได้อย่างแน่ชัดว่า ชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใด แต่ปรากฏหลักฐานว่า ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๕๕ - ๒๒๓๑) กษัตริย์องค์ที่ ๒๗ แห่งกรุงศรีอยุธยา มีหมู่บ้านชาวจีนตั้งอยู่

ท่ามกลางหมู่บ้านชาวต่างประเทศอื่น ๆ ในอาณาจักรอยุธยาแล้ว พวกญวนที่อาศัยในอยุธยาเป็นชาวโคชินจีนเป็นส่วนมาก หมู่บ้านชาวญวนเป็นที่รู้จักกันในนามว่า "ค่ายชาวโคชินไชน่า" ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าชาวโคชินจีนสามารถเดินทางมาอยุธยาได้โดยทางทะเลซึ่งสะดวกกว่าพวกญวนจากอันนัมหรือตังเกี๋ยที่ต้องเดินทางบก ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นต้นมา ได้มีชาวญวนพากันเดินทางมาจากอันนัม ตังเกี๋ย และโคชินจีน ทั้งทางบกและทางเรือ มาอาศัยยังอยุธยา จันทบุรี และส่วนน้อยเดินทางไปยังพิษณุโลก มะริด ตะนาวศรี การเดินทางไปยังมะริดและตะนาวศรีนั้น บาทหลวงชาวฝรั่งเศสเป็นผู้นำเข้ามา เพื่อฝึกสอนศาสนาและพร้อมกันนั้นก็ไต่ลี้ภัยทางศาสนาด้วย^๒

สาเหตุที่ชาวญวนต้องลี้ภัยเข้ามาในสมัยนี้ เป็นเพราะในเวียตนามเกิดการสู้รบชิงอำนาจระหว่างตระกูลตริงห์ ซึ่งปกครองอยู่ในตังเกี๋ยและตอนเหนือของอันนัม กับตระกูลเหงียน ซึ่งปกครองอันนัมตอนใต้และโคชินจีนในเวลาต่อมา การสู้รบกินเวลากว่าครึ่งของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๖๓ - ๒๒๑๗) นอกจากนั้นพวกญวนยังต้องลี้ภัยศาสนาด้วย เพราะทั้งสองตระกูลมีนโยบายกดขี่ข่มเหงพวกที่นับถือคริสต์ - ศาสนา หมายถึงบาทหลวง นักสอนศาสนาชาวตะวันตก และพวกญวนที่นับถือคริสต์ศาสนา

^๑ปรากฏว่าหลักฐานในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓ ว่าใน พ.ศ. ๒๐๕๑ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดฯ ให้ชุกคลองมหานาคขึ้น และกล่าวว่าคลองนี้ชุกผ่านวัดขุนญวน จึงสันนิษฐานว่า คงจะมีชาวญวนมาอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้และสร้างวัดนี้ขึ้นแต่ไม่เป็นการแน่ชัด

^๒ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๖, ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๘, (พระนคร : สำนักพิมพ์ภาควิทยา, ๒๕๐๗), หน้า ๑๕๐.

สำหรับประเทศไทยในขณะนั้น สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงมีพระราโชบาย ส่งเสริมการค้าขายและการเจริญทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศ ทรงให้เสรีภาพทางการค้า และทรงมีขันติธรรมทางศาสนา จึงดึงดูดให้ชาวต่างประเทศเข้ามาและพักอาศัยเป็นอันมาก ดังที่ ซีโมน เดอ ลา ลูแบร์ (Simone De la Loubere) ราชทูตฝรั่งเศส ในคณะทูตชุดที่ ๒ ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ กล่าวไว้ในจดหมายเหตุของเขาว่า

"...ชาวต่างประเทศ...มีจำนวนมาก อพยพมาจากบ้านเมืองต่าง ๆ ไบเขาสูกรุงสยามแต่กาลก่อน เพราะขอที่มีความชอบธรรม มีอิสระ ค้าขายโคตามชอบใจ...มีผูบอกเลวามหานครสยามมีมนุษยต่างชาติมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร คั้งทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่ถึง ๔๐ ภาษา..."^๑

ชาวต่างชาติที่ตั้งภูมิลำเนาในกรุงศรีอยุธยาได้รับ "ความชอบธรรมที่จะเลี้ยงชีพอยู่ตามยถาสุขโคตามธรรมเนียมของคน สุกแต่จะศรัทธาสักการะบูชาศาสนาไหนโคได้โดยสมัคร"^๒ นอกจากนั้นยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแกผู้ทีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระราชทานที่ดินให้โคอาศัยอยู่เป็นหมวดหมู่ตามพรรคพวกของชาติคนที่ดินพระราชทานอยู่รอบนอกเขตพระนคร ห่างจากชุมชนทีอาศัยของคนไทย หมู่บ้านชาวต่างชาติโคแก่ชาวโปรตุเกส จีน มลายู ญี่ปุ่น ฮอลันดา และญวน เป็นต้น หมู่บ้านชาวต่างชาติมักเรียกกันในกลุ่มคนไทยว่า "บ้าน" แต่ชาวต่างชาติเองเรียกว่า "ค่าย"

^๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม ๑, (พระนคร : องค์การคาคูสุสภา, ๒๕๐๕), หน้า ๔๖.

^๒ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม ๒, หน้า ๑๗๖ - ๑๗๗.

การที่ชาวญวนอาศัยอยู่ในอยุธยา^๑ นี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะพระมหากษัตริย์ไทยทรง
คุณธรรมดังกล่าว ชาวญวนจึงพากันเข้ามาเพื่อหวังผลกำไรทางการค้าด้วย อย่างไรก็ตาม
ในเวลาต่อมา เมื่อได้เกิดการจลาจลสู้รบเพื่อชิงราชบัลลังก์ใน พ.ศ. ๒๒๓๑ ก็ทำให้
ชาวญวนจำนวนหนึ่งอพยพออกจากกรุงศรีอยุธยาไป^๒ ต่อมาตลอดสมัยราชวงศ์บ้านพลู
หลวง (พ.ศ. ๒๒๓๑ - ๒๓๑๐) ไทยได้หันไปดำเนินนโยบายไม่คบค้ากับชาวตะวันตก
เช่นแต่ก่อน นับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. ๒๒๔๑ - ๒๒๕๑) เป็นต้นมา
พระองค์ทรงชิงชิงชาวตะวันตก โดยเฉพาะชาวฝรั่งเศสและพวกที่นับถือศาสนา
อย่างรุนแรง จนถึงกับมีการทารุณกรรมเพราะระแวงว่าจะเป็นผู้นำอันตรายมาคุกคาม
เอกราชของประเทศ แม้ว่าในปลายรัชกาลพระองค์จะทรงลดหย่อนความรุนแรงลง
และทรงเมตตาให้ชาวญวนได้อยู่อาศัยในที่เดิมและปฏิบัติกิจทางศาสนาได้ตามใจชอบ
ก็ตาม ความสงบสุขที่เคยมีก็ถูกกำจัดให้น้อยลงกว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ทั้งนี้
เนื่องจาก ญวนมีความสัมพันธ์กับบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเป็นชาติที่ไทยระแวงว่าจะทำ
ให้เกิดอันตรายได้ จำนวนชาวญวนที่ยังคงสมัครอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจึงเหลืออยู่น้อยมาก
และที่เหลือก็เป็นพวกที่ศรัทธาในศาสนาอย่างจริงจังเท่านั้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า
ชาวญวนในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นพวกที่ลี้ภัยทางการเมืองและศาสนามากกว่าจะเข้า
มาเพราะเห็นแก่ความอุดมสมบูรณ์ของเมืองไทย

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ จนถึง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีชาวญวนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในไทยเป็นจำนวน
มากและหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ จันทบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกญวนในกรุงเทพฯ ใอาศัยอยู่ในที่ต่าง ๆ กัน เป็นกลุ่ม ๆ ที่
สำคัญคือ บ้านญวนพาหุรัด (ตำบลบ้านหม้อ ถนนพาหุรัด) บ้านญวนตำบลบางโพ และ
บ้านญวนตำบลสามเสน ญวนพวกแรกที่เข้ามาเป็นพวกที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

^๑ เรื่องเดียวกัน, เล่ม ๑, หน้า ๔๗.

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และได้รับพระราชทานที่นอกฝั่งพระนครทางตะวันออก คือ แถวถนนพหลุ์คในปัจจุบันให้เป็นที่อยู่อาศัย เรียกกันว่า บ้านฉนวน พหลุ์ค ฉนวนพวกนี้ ได้แก่องเชียงซุน พระอนุชาจากษัตริย์เมืองเว้และบริวารซึ่งลี้ภัยทางการเมืองจากพวก กบฏไคเซินใน พ.ศ. ๒๓๒๑ (บางว่า พ.ศ. ๒๓๑๕) พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรับ องเชียงซุนมาจากเมืองบันทายมาศ หรือฮาเตียน^๒

นับตั้งแต่ปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ มิได้มีชาวฉนวนอพยพเข้ามาด้วย สาเหตุทางการเมืองอีกเลย จนกระทั่ง องเชียงซุนได้ลี้ภัยเข้ามาในครั้งนี เนื่องจาก ในเวียคนามระยะนั้นตระกูลครินท์และเหงียนไคยุดิการถูกรบลงใน พ.ศ. ๒๒๑๕ ต่อมา เมื่อเกิดกบฏไคเซินขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๑๖ จึงมีสาเหตุให้ชาวฉนวนได้ลี้ภัยทางการเมืองอีก สำหรับองเชียงซุนนั้น ต่อมาได้คิดหนีกลับไปเวียคนาม สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรง ประหารชีวิตพร้อมกับบริวาร^๓ (บางว่าเป็นเพราะสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงมี พระสติพินเพื่อฉิ เข้าพระทัยว่าองเชียงซุนโขมยเพชรกลืนไว้ในท้อง ในพงศาวดารฉนวน กล่าวว่างเชียงซุนถูกประหารเนื่องจากมีสลักฉนวนปล้นเรือสินค้าไทย ทำให้ทรงพิโรธ ประกอบกับที่พวกเขมรฟ้องร้องว่า องเชียงซุนเป็นไส้ศึกฉนวน)^๔ จำนวนฉนวนที่ถูก

^๑ สมเด็จพระบรมพระยาคำรงราชานุภาพ, "ตำนานพระฉนวน", บรรพชาอุปสมบท วิธีฝ่ายอนันนิกาย, (พระนคร : โรงพิมพ์สหวิทยพานิชย์, ๒๕๐๒), หน้า ๖.

^๒ เมืองยุทธศาสตร์สำคัญของฉนวนและเขมรขึ้นกับประเทศไทยในบางสมัยแต่ ส่วนใหญ่เป็นของฉนวนเจ้าเมืองและชาวเมืองเป็นฉนวนและจีน บรรพชาศักดิ์เจ้าเมือง ของฝ่ายไทยคือพระยาราชาศรัย เดิมเคยเป็นเมืองที่ตระกูลเหงียนให้คนจีนแซ่มัก (Mae) ซึ่งลี้ภัยกบฏไคเซ็งในจีนมาอยู่ปกครองโดยสืบตระกูล

^๓ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๔ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๙, (พระนคร : กาวหนา, ๒๕๐๗), หน้า ๒๘๕.

^๔ พงศาวดารฉนวน ฉบับนายหยอง, เล่ม ๒, (พระนคร : โรงพิมพ์บำรุง- นุกุลกิจ, ร.ศ. ๑๒๐) หน้า ๓๗๑ - ๓๗๓.

ประหารชีวิตกับองเชียงซุนระบฏไว้ว่ามี ๕๔ คน ที่เหลือซึ่งไม่ปรากฏจำนวนนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเนรเทศออกไปอยู่นอกเขตพระนครหมด ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทางพระกรุณาโปรดฯ ให้ชาวญวนเหล่านี้กลับมากอยู่ในกรุงเทพฯ เช่น เค็มพร้อมทั้งทรงอุดหนุนพระราชทานเงินทอง เสื้อผ้า เสบียงอาหาร และให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เค็ม คือที่หนองระโหน ตำบลบ้านหม้อ ถนนพหลุ์คในปัจจุบัน และที่ตำบลบางโพ^๑

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒) ฮ่องเชียงสี่หรือ เหงียน พุก อันท์ เจ้าเมืองไซ่ง่อน นัคตาขององเชียงซุน เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พร้อมข้าบริวารและทหารญวนโดยลี้ภัยกบฏไต่เข้ามาเช่นกัน พำนักอยู่ที่เกาะกระบือใน พ.ศ. ๒๓๒๔ พระยารัตนบุรีสาครตระเวนพบเข้า จึงได้นำมาเข้าเฝ้าใน พ.ศ. ๒๓๒๖ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงพระกรุณาต่อองเชียงสี่อย่างจริงจัง โปรดฯ ให้พำนักอยู่กับบริวารที่ไต่บ้านต้นสำโรง ตำบลคอกกระบือ (คอกควาย) ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา (ปากคลองผดุงกรุงเกษม) ทรงชุบเลี้ยงเทียบเท่าเจ้าเขมร คือ พระราชทานเบี้ยหวัดเงินปี ปีละ ๕ ตำลึง เครื่องยศอันมี พานหมาก คนโท กลดคันสั้น บริวารญาติวงศ์ที่ติดตามมาก็ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเช่นกัน และชุบเลี้ยงพวกญวนข้าราชการให้ขึ้นกรมต่าง ๆ นอกจากนั้นทรงมีพระบรมราชโองการมายังเจ้าเมือง กรมการเมืองสมุทรปราการ ให้ปล่อยพวกญวนที่เป็นพรรคพวกองเชียงสี่ให้ออกทำมาหากินในท้องทะเลได้โดยสะดวก

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๓, ๔๒๐.

^๒ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๓), หน้า ๔๔ - ๕๐.

ในคราวที่ลี้ภัยมาครั้งแรก บริวารที่ติดตามมายังกรุงเทพฯมีประมาณ ๒๐ คน^๑ ต่อมาพวกญวนที่สนับสนุนพระองค์ไคพากันทยอยเดินทางจากเวียตนามเข้ามาในประเทศไทย ส่วนมากพักอยู่แค่อำเภอจันทบุรีเพื่อดูท่าที่^๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงส่งกองทัพไปช่วยปราบปรามกบฏไคเซ็นในเวียตนามสองครั้ง (พ.ศ. ๒๓๒๖ และ ๒๓๒๙) (ในหลักฐานญวนว่าช่วยครั้งเดียว) แต่ปรากฏว่าพ่ายแพ้มาทั้งสองครั้งนั้น เป็นเพราะกองทัพไทยขาดระเบียบวินัยและประสิทธิภาพ ทหารญวนในกองทัพขององเชียงสือไคเดินทางติดตามองเชียงสือกลับมายังกรุงเทพฯอีกด้วย ในครั้งนี้เป็นขุนนางและนายทหาร ๒๔ คน เป็นทหารและกลาสีชั้นพลราว ๒๐๐ คน มากับเรือสำเภา ๕ ลำ นอกจากนั้นพวกญวนที่สวามิภักดิ์ต่อตระกูลเหงียนก็ได้แตกซ่านเช่นหลบซ่อนพวกไคเซ็นและพาครอบครัวลี้ภัยเข้ามาในเขตไทย โดยเฉพาะพวกญวนจากแคว้นโคชินจีนอาจประมาณจำนวนได้ราวพันคน^๓ เมื่อจำนวนเพิ่มมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ จึงโปรดฯให้องเชียงสือย้ายไปพำนัก ณ ตำบลโคกหลวง^๔ ชาวญวนจำนวนพันคนนี้ดูเหมือน

ประชุมพงศาวดารภาค ๒๔ ว่ามีจำนวน ๑๕๐ คนเศษ ซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นผู้ที่ทยอยมาสมทบในครั้งหลัง.

^๑ พงศาวดารฉบับนายหยอง, หน้า ๔๑๗.

^๓ Bui Quang Tung, "Contribution a l'Etude des Colonies Vietnamiennes en Thaïlande" France-Asie, CXLVIII (Septembre, 1958), p. 15; เข้าใจว่าไม่ได้ถึงกรุงเทพฯทั้งหมด คงจะอยู่ในเขตเมืองจันทบุรี รั้วของตราด และชลบุรี.

^๔ พงศาวดารญวน ฉบับนายหยอง, หน้า ๔๒๕ : ในคราวนี้เข้าใจว่าเป็นพวกญวนนับถือคริสต์ศาสนา ลี้ภัยการกดขี่ทางศาสนาของพวกกบฏไคเซ็นเข้ามาด้วย เข้ามาถึงกรุงเทพฯ ก็โปรดฯให้ไปอยู่ที่ตำบลสามเสน.

ว่าจะมากเกินไปและไม่น่าเป็นไปได้ แต่ในพงศาวดารฉนวนระบุว่า หลังจากที่ได้อเข้ามาในกรุงเทพฯอีกครั้ง บรรดานายทหารที่ของสมุญคนอยู่นอกอาณาเขตไทย มีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณเมืองบันทายมาศ ได้อเข้ามาติดต่อกับองเชียงสืออยู่เนือง ๆ ระหว่างนี้ทหารฉนวนอีกประมาณ ๒๐๐ คนเศษ ซึ่งนำโดย เล วัง กุน ทหารเอกขององเชียงสือได้พากันลงเรือเข้ามายังกรุงเทพฯ^๑

องเชียงสือไม่ได้อพำนักอยู่ในไทยอย่างเปล่าประโยชน์ ได้ตอบแทนพระมหากษัตริย์คุณ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ โดยถวายขนิษฐภคินีเป็นข้าบาทบริจาริกา และอาสาทำกองกำลังทหารฉนวนเข้าร่วมทำสงครามกับพม่าใน พ.ศ. ๒๓๒๕ โดยทำหน้าที่เป็นทัพหน้าจนได้รับชัยชนะ ซึ่งเป็นการยืนยันว่าจำนวนชาวฉนวนขององเชียงสือ น่าจะมีถึงพันคนได้ ใน พ.ศ. ๒๓๓๐ องเชียงสือช่วยปราบปรามกบฏแขกมลายู โดยให้ทหารฉนวนต่อเรือรบสิบลำสำหรับคอยท่ากบฏที่เกาะช้าง และให้ เล วัง กุน นำกำลังช่วยสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคลปราบปรามจนสำเร็จอีก^๒

อย่างไรก็ดี องเชียงสือก็ไม่อาจคอยความหวังให้ไทยช่วยเหลือเนิ่นนานต่อไปได้ ทัพไทยประสบความล้มเหลวในเวียงคานถึงสองครั้ง และยังคงติดพันการสงครามกับพม่า จึงคิดต่อสู้ด้วยตนเอง ใน พ.ศ. ๒๓๓๐ องเชียงสือลอบหนีจากกรุงเทพฯไป โดยเรือ ๔ ลำและทิ้งหนังสือกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษถวายไว้ พวกที่ติดตามไป มีแต่ญาติวงศ์และบริวารที่ใกล้ชิดชื่อสัตย์ประมาณ ๑๕๐ คน^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๖; เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑, (พระนคร : องค์การค้ำครุสภา, ๒๕๐๓) หน้า ๑๐๖-๑๕๕.

^๓ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗ - ๕๐; เท่ากับจำนวนที่ได้ระบุในพระราชพงศาวดารว่าติดตามเข้ามาในครั้งแรก.

ทั้งนี้เป็นไปได้ว่า คงต้องการกำลังมากกว่านี้ แต่เกรงจะทำให้การลอบหนีไม่สะดวก
 อย่างไม่รู้ก็ดี ถึงแม้ว่าองเชียงสือมีหนทางนำคนญวนกลับไปได้ แต่คนญวนจำนวนมากก็
 ไม่เต็มใจที่จะกลับไป ประการแรก พวกญวนเริ่มชินกับชีวิตที่สงบสุขในกรุงเทพฯ การ
 กลับไปเวียคนามก็เป็นการเสี่ยงชีวิต เพราะความหวังที่จะเอาชนะนั้นดูเลือนลอย
 เต็มที่ นอกจากนั้น พวกญวนเหล่านี้เป็นทหารมาตัวเปล่า และได้แต่งงานเป็นครอบครัว
 ตั้งหลักแหล่งกับคนไทยในกรุงเทพฯแล้ว^๑ ดังนั้นภายหลังก็มีคนญวนติดตามองเชียงสือ
 ออกไปช่วยรบในเวียคนามแล้ว จำนวนคนญวนที่ติดตามองเชียงสือเข้ามาก็ยังคงเหลือ
 อยู่ในประเทศไทยอีกเป็นจำนวนมาก แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าไพฑูริย์ทรงย้าย
 พวกญวนเหล่านี้จากคอกกระบือมารวมอาศัยที่ตำบลบางโพ เนื่องจากสมเด็จพระ
 ราชวังบวรฯ ทรงชังเคืองพระทัยพวกญวนเป็นอย่างมากที่องเชียงสือลอบหนีไป^๒
 หลังจากที่องเชียงสือจากไปได้ไม่นานนัก เหวียน วินท์ คี๊ก (Nguyen Huynh Duc)
 แม่ทัพญวนผู้เคยคุมทัพทางใต้ขององเชียงสือไคพายแพ้วพวกไคเซ็นใน พ.ศ. ๒๓๒๖
 ลี้ภัยเข้ามาในไทยโดยผ่านทางลาวพร้อมกับนำกำลังคนราว ๕,๐๐๐ คน เข้ามาถึง
 กรุงเทพฯควย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าไพฑูริย์ทรงชักชวนให้เหวียน วินท์ คี๊ก
 ทำราชการอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่เมื่อเขายืนยันที่จะตามออกไปช่วยองเชียงสือ จึงทรง
 พระกรุณาจัดหาเรือเสา เรือใบ ให้ไป^๓ แต่เหวียน วินท์ คี๊ก จำต้องทิ้งพวกญวนที่
 แสดงความจำนงจะอยู่ต่อไปในกรุงเทพฯไว้ เป็นที่เชื่อว่า ราว ๒ ใน ๓ หรือ

^๑Bui Quang Tung, op.cit., p. 15.

^๒สมเด็จพระยาคำรงฯ, "ตำนานพระญวน", หน้า ๙.

^๓พงศาวดารญวน ฉบับนายหยอง, หน้า ๔๗๔; การที่พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าไพฑูริย์ทรงปรารถนาทหารญวนไว้ใช้ในราชการไทย เพราะไทยขาดกำลัง
 คนและองเชียงสือไคพิสูจน์ประสิทธิผลการรบและการต่อเรือของญวนให้เป็นที่
 ประจักษ์ชัด

จำนวน ๑,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ คนตกลงใจเลือกอยู่ในกรุงเทพฯ^๑ พวกญวนเหล่านี้ตั้งบ้านเรือนร่วมกับพวกญวนบางโพ ส่วนพวกที่นับถือศาสนาอยู่ที่สามเสน^๒ พวกญวนที่ตกค้างในกรุงเทพฯ รัชการาทหารในกองทัพไทย โดยรับศเทียบเท่ายศฝ่ายญวน ทง กุง เกียน (Thong Dung Gian) และ โฮ เคื่อง คัก (Ho Duong Dac)^๓ นายทหารญวนได้รับเลือกเป็นหัวหน้าหมู่บ้านและผู้บังคับกองทหารขึ้นตรงต่อสมุหพระกลาโหม

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑) ได้มีพวกญวนลี้ภัยการเมืองและศาสนามาอาศัยอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมากอีก และนับเป็นครั้งแรกในรัชกาลนี้ที่ไทยได้แสดงความเอาใจใส่เรื่องการลี้ภัยของคนญวน และกระตือรือร้นเตรียมรับเหตุการณ์ที่จะมีการลี้ภัยขึ้นอย่างจริงจัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าทรงยินดีรับเอาชาวญวนเอาไว้ในประเทศ โดยมีพระบรมราชโองการว่า

^๑Peter A. Poole, *op.cit*, p. 24.

^๒ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๘, ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๘, (พระนคร : สำนักพิมพ์ภาวนา, ๒๕๐๗), หน้า ๕๒๓ - ๕๔ : ระบุว่าหลังจากที่องเชียงสือหนีไปได้ ๓ ปี พวกลาวได้กวาดต้อนญวนตั้งเกี้ยวที่หนักบฏโตเขินมาได้ประมาณ ๔๐๐ คน เข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าทรงจัดให้อยู่ร่วมกับญวนบางโพและญวนสามเสนเช่นกัน.

^๓Ibid., p. 25 ; ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์, หน้า ๑๒๕ - ๒๖, เรียกว่าองทงทงยานและองโทเตื้องศึก สำหรับองทงทงยานนั้นได้ถูกระบุชื่อคู่กับเหงียน วินท์ คัก ทำให้คิดว่าน่าจะมีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกัน และเมื่อนายทหารคนสำคัญอยู่คุมกำลังต่อไปย่อมเชื่อได้ว่าชาวญวนได้บังคับจำนวนไม่น้อยสมัครอยู่ในกรุงเทพฯ ต่อไป.

"...พวกญวน เขาริ่ตที่เมืองเว้ เมืองโจ๊ก และไซ่ง่อน มีมากตลอดขึ้นมาถึงเมืองลำน่า (เขาใจวาเป็นเมืองลำน่า หรือแกอาน - ยูเซี่ยน) เมืองตั้งเกีย เมืองกวางเบื่อง คอเซตแดนแขวงเมืองพร แลหัวเมืองลวพากโขง ตะวันออก ถาญวนเขาริ่ตหนีมือญวนไมไคคงจะพา ครอบคริวหลบหนีมาทางเมืองมหาไซ เมืองพร เมืองพรกับเมืองหลวงพระบาง หนองคาย ลคอรพนม เขตแดนคิคคอกัน ไหเจาเมืองหลวงพระบาง พระพนมนคราปุริก พระประทุมเทวาริบาล ทูาวเพี้ย มีบัญญัติ คุมไพรออกลวคตระเวนพบปะญวนเขาริ่ตแตกหนี มากี่ไหพูกจชักชวนเขามาไว้ในเมืองหลวงพระบาง เมืองหนองคาย เมืองลคอรพนมไหไคจงมาก..."^๑

พวกญวนที่ลี้ภัยทางศาสนาส่วนมากอยู่ทางตอนใต้ของประเทศเวียดนาม เกินทางโคยทางเรือเลียบมาทางชายฝั่งเซมรมายังบริเวณชายฝั่งทางตะวันออก เฉียงใต้ของประเทศไทย และไคกระจายกันอยู่เป็นกลุ่มตามเมืองสำคัญเช่น จันทบุรี ชลบุรี ทราก ระยอง ชลบุรี สมุทรสงคราม ส่วนพวกที่เข้ามาตามลำน่าเขาพระยาไค ขึ้นบกที่กรุงเทพฯ อุดรยา และนครสวรรค์ (ปากน้ำโพ) จำนวนผู้ลี้ภัยคราวนี้มี ประมาณ ๕,๐๐๐ คน^๒

สำหรับพวกที่ลี้ภัยทางการเมืองก็เป็นพวกเดียวกับพวกญวนที่ลี้ภัยศาสนา เดินทางเข้ามาโดยผ่านทางประเทศลาว และมาอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง พวกญวนที่ มาจากเมืองในเขตอันนัมตอนเหนือเช่น เมืองตันหัว (Thanh-Hoa) แกอาน (Nghè-An) และฮาตินฮ์ (Hà-Tinh) มักมาอาศัยบนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และ บนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง พวกญวนไคอาศัยอยู่ที่เมืองท่าอุเทน ไชยบุรี หนองคาย

^๑ หอสมุดแห่งชาติ, จดหมายเหตุการณ์ที่ ๔, สมุดไคคำ เส้นกินสอขาว เลขที่ ๔๓, ศูกอักษรถึงเมืองหลวงพระบาง, จ.ศ. ๑๒๒๐ (พ.ศ. ๒๔๐๑).

^๒ Bui Quang Tung, op,cit., p. 6.

นครพนม เป็นจำนวนหลายร้อย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯทรงมีพระบรมราชโองการให้ยุบปกครองหัวเมืองลาวจกภาคตะวันออกเฉียงก่อกลอมพวกญวนลี้ภัยที่เดินทางเข้ามาทางเขตลาวให้เข้ามาอยู่ในเขตไทยให้ไ้ไ้มากเช่นกัน แต่การณ้กลับปรากฏว่าพวกญวนที่เกลี้ยกลอมมาไ้กลายเป็นพวกญวนที่หนีความอดหยากมาทั้งสิ้น จากคำให้การของคนญวนมีว่า

"...แต่เจ้าฟ้างคือคักขึ้นนั่งเมืองไ้ ๑๔ ปี ไ้บ้านพลเมืองก็อดหยาก ผุนตกไม่ปกติไ้ ๓ ปีแล้ว เขาปลาจะหารับประทานไม่มี จึงไ้พาครอบครัวลวงมาหาเขาารับประทานคไ้..."^๑

การเกลี้ยกลอมคไ้เนินมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๐๕ ปรากฏว่าไ้คนญวนเป็นจำนวน ๑๓๓ คน ไ้ปรคไ้ให้ทำมาหากินอยู่ในเขตเมืองนครพนม สกลนคร ส่งเข้ากรุงเพท ๒ คน เนื่องจากเจ้าเมืองเห็นว่าไม่สะดวกที่จะปกครอง^๒

เหตุการณ์ในเวียคนามที่เป็นสาเหตุให้พวกชาวญวนต้องลี้ภัยมายังประเทศไทยนั้น เกิดจากการที่พระจักรพรรดิมีนงทรงนำนโยบายการกดขี่ข่มเหงพวกที่นับถือคริสตศาสนาไ้ใช้ ออกจากพระราชกฤษฎีกาจนถึงขั้นประทัดประหารพวกที่นับถือคริสตศาสนาโดยทั่วไปใน พ.ศ. ๒๓๗๗ นโยบายนี้ไ้หยุดระงักลงชั่วคราวในสมัยพระเจ้าเวียคนามยาลองหรือองเชียงสือ (พ.ศ. ๒๓๔๕ - ๒๓๖๓) เพราะทรงต้องการตอบแทนบุญคุณบาทหลวงฝรั่งเศสที่ช่วยเหลือปราบปรามกบฏไ้เซ็นในสมัยพระจักรพรรดิมีนง การข่มเหงพวกที่นับถือคริสตศาสนาไ้เด็ดขาดรุนแรงเท่ากับในรัชกาลต่อมา คือ สมัยพระจักรพรรดิเทียวตรี (Thieu-Tri) (พ.ศ. ๒๓๘๒ - ๒๓๘๑) และพระจักรพรรดิค็อก (พ.ศ. ๒๓๘๑ - ๒๔๒๖) โดยเฉพาะในสมัยพระจักรพรรดิค็อก ทรงไ้นโยบายนี้ตอบไ้การแทรกแซงทางการเมืองการปกครอง

^๑หอสมุดแห่งชาติ, ร.๔, สมุคไ้ทไ้ สิ้นคินสอขาว เลขที่ ๒๗๑, ไ้บอกเมืองนครพนม, จ.ศ. ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔).

^๒หอสมุดแห่งชาติ, ร.๔, สมุคไ้ทไ้ สิ้นคินสอขาว เลขที่ ๕๓, ไ้บอกเมืองนครพนม, จ.ศ. ๑๒๒๔ (พ.ศ. ๒๔๐๕).

เวียคนามของพวกบาทหลวงและนักสอนศาสนาชาวตะวันตก ทรงคิดว่าเป็นวิธีแก้ไขปัญหาทั้งหมดได้ ให้ทำลายชีวิตและหมู่บ้านพวกญวนที่นับถือคริสตศาสนา จับผู้ชายแยกจากผู้หญิงและลักบนแกมชายของแต่ละคนด้วยคำว่า "ทาเคา" (Ta Dao) ซึ่งแปลว่าพวกมีจัญนาทิงฎี (Infidel) บนแกมชาวจาริกชื่อตำบลที่บุคคลนั้นถูกเนรเทศไปอยู่ ชาวญวนเข้ารีตนับถือคริสตศาสนาหลายพันคนถูกประหารชีวิต^๑

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๐๑ เมื่อฝรั่งเศสใช้กำลังบุกเมืองท่าตูราน (คานัง) เป็นครั้งแรก และรุกรานจนได้เข้าครอบครองแคว้นโคชินจีนนั้น พระจักรพรรดิทรงเข้าพระทัยว่าพวกญวนที่นับถือคริสตศาสนาสนับสนุนพวกฝรั่งเศส จึงทรงกกดขี่พวกญวนเหล่านี้รุนแรงขึ้น ฝ่ายไทยมีหลักฐานกล่าวถึงการทารุณกรรมพวกญวนที่นับถือคริสตศาสนาสนับสนุนพวกฝรั่งเศส จึงทรงกกดขี่พวกญวนเหล่านี้รุนแรงขึ้น ฝ่ายไทยมีหลักฐานกล่าวถึงการทารุณกรรมพวกญวนที่นับถือคริสตศาสนาในเวียคนามไว้ด้วยว่า

"...ญวนได้ตั้งค่าย คอยจับญวนเข้ารีตฝรั่ง ที่ควนมีไม้กางเขน เป็นรูปพระของฝรั่ง ถ้าผู้ใดมาถึงคานูไม้ขามไม้กางเขน ญวนจับว่าเข้ารีต ถ้าผู้ใดขามไป นายคานปลอยตัวไป ญวนจับโคญวนเข้ารีตฝรั่งแล้วให้เขียนถ่ามีพวกญวนเข้ารีตตั้งแต่เมืองป่าศักถลอคมาจนถึงเมืองโจจก พวกนี้สูงตั้นหลบหนี ... เคียวมีญวนคิกก่าจักญวนเข้ารีตบันคาอยู่ในเขตแดนเมือง ญวนทุกบานเมือง..."^๒

พวกญวนที่ลี้ภัยทางการเมืองเป็นพวกที่หนีภัยสงคราม และต่อมาหนีจากการปกครองของฝรั่งเศส รวมทั้งพวกญวนชาตินิยมต่อต้านฝรั่งเศสในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ก็ได้เข้ามาอาศัยลี้ภัยและอาศัยประเทศไทยเป็นฐานปฏิบัติการ ฝรั่งเศสเริ่มบุกเวียคนาม

^๑ D.G.E. Hall, *op,cit.*, pp. 610 - 611.

^๒ หอสมุดแห่งชาติ, ร.๔, สมุดไทยเก่า เส้นคินสอขาว เลขที่ ๔๓, ศุภอักษร ถึงเมืองหลวงพระบาง, จ.ศ. ๑๒๒๐ (พ.ศ. ๒๔๐๑).

โดยยึดเมืองตูลานใน พ.ศ. ๒๔๐๑ เวียดนามต้องตกอยู่ในฐานะรัฐในอารักขาของ
ฝรั่งเศสโดยสัญญาเหงียน วัน เตือง ปาตเตอโนตร์ (Nguyen-Van-Tuong-Patenotre
treaty)^๑ ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงต้อนรับพวกญวนที่
หนีภัยการคุกคามและการปกครองของฝรั่งเศส ดังปรากฏหลักฐานตอนหนึ่งซึ่งเป็น
พระราชหัตถเลขา พระราชทานสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงคำรบราชานุภาพ
ความว่า

"...เรื่องพวกญวนมาแอบแฝงอยู่ที่เกาะหลัก (ตำบลในเขต
เมืองบางนางรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ - ผู้เขียน)
เมืองเพชรบุรี เรายังมีความสงสัยว่าจะพากันหนีฝรั่งเศส
เข้ามา แลเห็นว่าถาพวกญวนเหล่านี้มาตั้งท่ามาหากิน
อยู่เป็นปกติแล้วควรนิ่งไว้อยู่ต่อไปจะดีกว่าทำอย่างอื่น..."^๒

การถูกกวาดต้อนเข้ามา

ประเพณีการจับข้าศึกเป็นเชลยกลับบ้านเมืองนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นจุดมุ่งหมาย
อันสำคัญยิ่งของการทำสงครามของไทยและประเทศใกล้เคียง "...การกวาดต้อน
ผู้คนพลเมืองที่ดีได้ไปเป็นเชลยของฝ่ายชนะเป็นประเพณีมีมาแต่ดึกดำบรรพ์..."^๓

^๑ดูรายละเอียดในบทที่ ๔ เรื่องประวัติศาสตร์เข้าแทรกแซงประเทศเวียดนาม
ของฝรั่งเศส และเรื่องญวนต่อต้านฝรั่งเศส

^๒พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ ที่เกี่ยวกับภารกิจของกระทรวงมหาดไทย,
เล่ม ๑, (กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๑๓) หน้า ๗๕, ที่ ๑๕/๗๑, พระราชหัตถเลขา
พระราชทานสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงคำรบราชานุภาพ, วันที่ ๒๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗).

^๓สมเด็จพระยาครุฑราชานุภาพ, "อธิบาย" จดหมายเหตุกรมสมมติ,
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระรัตนธัชมุนี (อิศฐญาณเถระ), ๒๕๐๕,
หน้า ๓๔๗ - ๔๘.

เพราะไม่เป็นแค่เพียงการทอนกำลังของฝ่ายข้าศึกในการทำสงครามครั้งต่อไป แต่ยังเป็น การทดแทนพลเมืองที่สูญเสียไปในระหว่างการรบด้วย และเพื่อเป็นรางวัลแก่นายทัพนายกองให้รับเอาเชลยนั้นไปเป็นทาส นอกจากนั้นในสมัยนั้นยังถือว่า กำลังคนเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศด้วย^๑

การทำสงครามระหว่างไทยและญวนก็เช่นกัน คราวใดที่ไทยชนะก็จะกวาดต้อนเชลยญวนมาไว้ในประเทศไทย การกวาดต้อนชาวญวนปรากฏในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าเมื่อทรงนำกองทัพโจมตีเมืองบันทายมาศใน พ.ศ. ๒๓๑๔ ทรงฆ่าฟันพวกญวนในบันทายมาศเสียเกือบสิ้น เว้นแต่พวกไม่เป็นภัยคือพวกที่แก่ชราซึ่งเป็นพวกเข้ารีตถูกกวาดต้อนเข้ามามีจำนวน ๔๖ คน และให้อยู่ร่วมกับพวกถือศาสนาในธนบุรี ซึ่งลี้ภัยจากกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ครั้งเสียกรุงแก่พม่า^๒ อย่างไรก็ดี ไม่จำเป็นเสมอไปที่ฝ่ายชนะจะเป็นผู้กวาดต้อนผู้คนฝ่ายแพ้ไปเป็นเชลย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยทำสงครามกับเวียตนามยึดเยื้องถึง ๑๕ ปี ซึ่งตรงกับรัชกาลพระจักรพรรดิมินมาง จักรพรรดิเทียวตรี และพระจักรพรรดิคือตึกแห่งเวียตนามหลักฐานไทยได้บันทึกเกี่ยวกับการไต่ถามชาวญวนจากสงครามครั้งนี้มาไว้ในประเทศไทยในลักษณะต่าง ๆ กัน เมื่อแรกเริ่มการสู้รบใน พ.ศ. ๒๓๗๖ เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพใหญ่คุมทัพพร้อมกับทัพเรือของเจ้าพระยาพระคลัง ยกจะ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน ; ดูอธิบายเพิ่มเติมเรื่องความมุ่งหมายในการกวาดต้อนเชลยศึกในบทที่ ๒

^๒ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๘, หน้า ๔๕๔, จดหมายม.คอร ถึงผู้อำนวยการคณะต่างประเทศ, ๒๖ มกราคม ๑๙๗๒ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ; ทรงยกทัพไปตีเมื่อมีโอกาสเพื่อแก้แค้นมัก เทียน ตู (Mac Thien Tu) เจ้าเมืองบันทายมาศซึ่งถือโอกาสโจมตีจันทบุรีและตราด ในขณะที่พระเจ้ากรุงธนบุรีเมื่อยังทรงเป็นพระยาดกกำลังทำศึกกับเจียงใหม่ในสงครามกูเอกราช พ.ศ. ๒๓๑๒ นอกจากนั้นการตีบันทายมาศเป็นทางสำคัญนำไปสู่การกลับเขาไปมีอำนาจในเขมรได้อีก.

ไปโจมตีไซ่ง่อน ระหว่างทางจนถึงเมืองโจก ได้มีการกวาดต้อนจับครัวญวนไว้ได้มาก เป็นภาระยุ่งยากในการเดินทัพต่อไป จะส่งกลับไปกรุงเพทก็ไม่สะดวก เนื่องจากไม่มี เรือนอกจากเรือรบ จะพักไว้ที่โจกก็ไม่ไว้ใจ ครัวญวนเหล่านี้เป็นราษฎร มีจำนวน ชายฉกรรจ์ราว ๔๐ คนเศษ เจ้าพระยาบดินทร์ เคซาจึงคัดสันใจประหารชีวิตหมด ส่วนครอบครัวของชายฉกรรจ์เหล่านี้ให้ส่งไปพักไว้ที่เมืองบันทายมาศ^๑

นอกจากจะใช้การกวาดต้อนแล้ว การเกลี้ยกล่อมก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ได้ เผลยเป็นจำนวนมาก เมื่อมาถึงคลององเจือง พ.ศ. ๒๓๗๗ ได้ใช้บาทหลวงมีชื่อว่า เป้ ซึ่งเดินทัพไปพร้อมกับพระยาวิเศษสงคราม (หัวหน้าหมู่บ้านเขมร เชื้อสายโปรตุเกส ที่ค้าปลาสามเสน) เป็นผู้เกลี้ยกล่อม ใ้พวกญวน เข้ารีตที่คั้งบ้านเรือนอยู่คลององเจือง มาได้ทั้งหมดประมาณ ๓๐๐ คนเศษ ต่อมาฝ่ายไทยต้องประสบความล้มเหลวในการ ประทะกับญวน ต้องถอยทัพมาตั้งรักษาอยู่ที่โจกและบันทายมาศ พวกญวนเข้ารีตเหล่านี้ ได้อพยพตามกองทัพมาด้วย ทำให้ญวนเข้ารีตที่ชุมนุมอยู่ในเมืองโจกสมัครใจพากัน ออกมาหากองทัพไทย พวกญวนเข้ารีตเหล่านี้ เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ พระราชทานที่เหนือบ้านเขมรเข้ารีต ริมวัดส้มเกลี้ยงให้เป็นที่อยู่อาศัยและ ให้สักเข้าหมวดพวกญวนว่า "ญวนสวามีภักดิ์"^๒

^๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓, เล่ม ๑, หน้า ๑๓๖ - ๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘ - ๑๔๕ ; พระบรมราชาวัตในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร, พิมพ์เป็น อนุสรณ์งานฉาปนกิจศพคุณพ่อสุข สงวนนอย, ๑๓ มกราคม ๒๕๐๘, หน้า ๑๑ ; ว่า จำนวนญวนที่รัชกาลที่ ๓ พระราชทานเป็นหลายร้อยคน เป็นพวกญวนพระยาบรรณา (หัวหน้าหมู่บ้านญวนสามเสน) มีกำลังเป็นอันมาก ; Mgr. Pallegoix, Description du Royaume Thai ou Siam, Tome II, (Paris: Lagny-Imprimerie de Vialat et cu, 1954), p. 289. ; ระบุจำนวนญวนเข้ารีตที่ถูกจับเป็นเชลยว่ามีทั้งหมดราว ๑,๕๐๐ ให้เป็นทหารปืนใหญ่หมด.

ในปีเดียวกัน ขณะที่ทัพบกและทัพเรือต้องถอยมาอยู่ที่เมืองพระตะบองและ
จันทบุรี ทัพที่สามซึ่งเป็นทัพหัวเมืองลาวตะวันออกได้มาเกือบถึงไซ่ง่อน และต้องถอย
กลับเช่นกัน ระหว่างทางโคกกวาคอนผู้คนกลับไปควยเป็นจำนวนมาก ทางด้านเมือง
พวนและเชียงขวางได้รายงานว่ามีทหารญวนไครราว ๓๐๐ คนเศษ และจับเป็นได้
๔๑ คน^๑

นอกจากนั้นใน พ.ศ. ๒๓๔๓ ขณะที่เจ้าพระยาบดินทร์ เดชาคุมทัพอยู่ที่เมือง
พระตะบอง พวกทหารญวนในค่ายขององค์หญิงกัญญาแม่ทัพญวนที่เมืองกำพงซมหนีไข่วาง
ออกมาหาพวกเขมร ๑๓๔ คน ต่อมาหนีจากค่ายเมืองพนมเปญอีกราว ๒๐๐ คน
เมื่อส่งเข้ามายังกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯโปรดฯให้ลักข้อมือเป็น
กองอาสาญวน และพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าอนุวงศ์เจ้ากรุงเวียงจันทน์
วังสรรคไฉไส้อย พวกนี้อาศัยที่ตำบลบางโพ^๒

ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๓๖ - ๒๓๔๔ พวกเขมรที่ฝึกไต่กับฝ่ายไทยช่วยรบญวน
โดยใช้วิธีแบบกองโจร สามารถจับพวกญวนมาได้เป็นจำนวนมากกว่า ๒,๐๐๐ คน

^๑เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๔๕.

^๒เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓, เล่ม ๒, หน้า ๓๗ - ๔ ; กจช., จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓, สมุคโทคำ เส้นกินสอ
ขาว ที่ ๑/ก, คัดลอก เล่ม ๔๒, หนังสือเจ้าพระยาบรมราชถึงพระยามหาอำมาตย์,
๖ มกราคม จ.ศ. ๑๒๐๓ ; ใน พ.ศ. ๒๓๔๕ พวกญวนนับถือคริสตศาสนาในเวียงจันทน์
ถูกกดขี่มาก จึงได้คิดพึ่งไทยโดยเสนอต่อเจ้าพระยาบดินทร์ว่าจะเกณฑ์ชายฉกรรจ์
๖,๔๐๐ คน ช่วยไทยรบ แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯเกรงว่าจะเป็นการอุปถัมภ์
นักองค้วงรักช้วนไว้ที่เขมร ไม่ให้ส่งเข้ากรุงเทพฯ (เป็นนโยบายตัดกำลังญวนให้เขมร
ปลอดภัยจากการคุกคามทางชายแดน โดยดึงเอาพวกญวนเข้ามาในดินแดนไทยให้ได้
มากที่สุด)

เนื่องจากมีการจ่ายรางวัลคือ จับได้มากได้ ๑ คำลึง ถ้าน้อยได้ ๑ บาท ญวนเหล่านี้
โปรดฯให้ส่งไปไว้ยังเมืองกาญจนบุรี^๑ และหัวเมืองทางเหนือ เช่น พิษณุโลกและตาก
แต่ถ้าเป็นญวนเข้ารีตโปรดฯให้ส่งไปไว้ที่สามเสน

นอกจากการเข้ามาถวายเหตุเพื่อลี้ภัยและถูกกวาดต้อนเป็นเชลยแล้ว ยังมีอีก
กรณีหนึ่ง คือ ญวนเมืองพุทโธมาศซึ่งขึ้นตรงต่อไทยในฐานะประเทศราช ในสมัยสมเด็จพระ
เจ้ากรุงธนบุรี และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เจ้าเมืองซึ่งเป็นชาวญวน
เมื่อเข้ามาในเมืองหลวงไคพาบรวิวารญวน จีน เข้ามาถวาย ในสมัยสมเด็จพระเจ้า
กรุงธนบุรี พระยาราชเสนา^๒ และบริวารอาศัยอยู่ที่ตรอกพระยาไกร สามเพ็งใน
ปัจจุบัน จนกระทั่งเมื่อพระยาราชเสนาถึงแก่อสัญกรรม จึงถูกไล่ที่เพื่อทำตลาด
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ พระราชทานที่ใหม่ให้พวกญวนอาศัยอยู่ที่วัดสามเพ็ง
(วัดประทุมคงคาราม)^๓ อย่างไรก็ตาม ญวนบริวารเจ้าเมืองพุทโธมาศนี้ เข้าใจว่า
คงมีจำนวนไม่มากนัก อนึ่ง หลังจากไทยทำสัญญา ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

^๑การที่ส่งพวกญวนไปเมืองกาญจนบุรี เพื่อไปรักษาย้อมเมืองใหม่ ซึ่ง
โปรดฯให้เจ้าพระยาพระคลังคุมพวกมอญสร้างใน พ.ศ. ๒๓๗๕.

^๒เจ้าเมืองพุทโธมาศ ได้รับยศและราชทินนามว่า "พระยาราชเสนา" สำหรับตำแหน่งเจ้าเมืองจากฝ่ายไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ พระยาราชเสนาคนนี้ได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยาภักดีนุชิต เป็นบิดาของเจ้าจอมมารดาจ้อย ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาในพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าวาสุกรี ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เจ้าเมืองคนต่อมาคือ พระยาทัศนัย ได้อาศัยอยู่ที่ท้ายวัดตึกเชิงสะพานหัน และได้ถึงแก่อสัญกรรมในรัชกาลที่ ๑ เช่นกัน

^๓ก.ศ.ร. กุหลาบ (ผู้พิมพ์), อานามสยามยุทธ, เล่ม ๒, (พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๕๗ - ๘.

กับฝรั่งเศส ยังผลให้คนในบังคับฝรั่งเศสชาติเอเชีย ได้แก่ ชาวจีน เป็นต้น ได้รับความคุ้มครองทางการศาลให้อยู่ในอำนาจปกครองของกงสุลฝรั่งเศสในประเทศไทย ในระยะนี้ พวกญวนได้พากันเดินทางเข้ามาหาผลประโยชน์และติดตามชาวฝรั่งเศส เข้ามาเป็นลูกจ้างจำนวนมาก ญวนเหล่านี้มักรวมอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ คือที่ตำบล บางรัก และในภาคตะวันออกคือที่อุบลราชธานี นอกจากนั้น เมื่อฝรั่งเศสยึดจันทบุรี เพื่อเป็นประกันให้ไทยทำตามข้อตกลงในสัญญาที่ไทยได้ยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายของ แม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้นำกองทหารญวนมาประจำอยู่เป็นจำนวนมาก แต่คนญวนเหล่านี้ได้มาอาศัยอยู่เป็นการชั่วคราว เมื่อฝรั่งเศสถอนทหารออกจาก จันทบุรี เข้าใจว่า คงจะกลับออกไปเกือบทั้งหมดด้วย^๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ดูรายละเอียดในเรื่องกรณีเมืองจันทบุรี ในบทที่ ๔.

จำนวนชาวจีนในประเทศไทย

หลักฐานที่ระบุสาเหตุและจำนวนชาวจีนที่เข้ามาแต่ละคราวไม่อาจช่วยให้สรุปได้ว่าจำนวนชาวจีนที่อาศัยอยู่มีทั้งหมดเท่าใด เป็นที่เชื่อแน่ว่าชาวจีนเหล่านั้น นอกจากที่เข้ามาที่บองเชียงสือแล้ว ก็มีจำนวนน้อยนักที่จะกลับไปอีก เนื่องจากไทยเป็นชาติที่มีชั้นิศรรวมทางศาสนา และให้เสรีภาพในการเป็นอยู่พอสมควร ประกอบกับชาวจีนมีทางทำมาหากินตั้งหลักแหล่งอย่างเป็นสุขแล้ว นอกจากนั้นการคมนาคมติดต่อในสมัยนั้น ก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก ด้วยเหตุที่การเดินทางทุรกันดารนี้เอง พวกจีนต้องเสียชีวิตไปมากระหว่างทางที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาเป็นเชลย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ครั้งที่จับพวกจีนตั้งเกี้ยวที่ลี้ภัยพวกโตเซินใน พ.ศ. ๒๓๓๓ ได้จากลาราว ๔๐๐ คน บาทหลวงฝรั่งเศสได้บันทึกเหตุการณ์นี้ไว้ว่า

"...พวกเชลยเหล่านี้ได้ถูกนำไปกวาดอาหารบ้าง หนุความ
เห็นคเห็น้อย เดินทางไม่ไคบาง ประมาณ ๓๐๐ คนแล้ว..."^๑

ดังนั้น จำนวนชาวจีนที่ระบุในบัญชีที่นำส่งเข้ามาเช่นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กับที่ไคส่งเข้ามาจริง ๆ ย่อมน่าจะไมตรงกันไค นอกจากนั้น ยังไม่อาจหาหลักฐานเกี่ยวกับจำนวนที่แน่นอนของชาวจีนที่เข้ามาควยสาเหตุลี้ภัยและที่อาศัยในแคละแห่งไค พวกเหล่านี้เมื่อไคเข้ามาในประเทศไทยแล้ว พวกกันแยกย้ายไปยังจังหวัดค่าง ๆ จึงเป็นการยากที่จะประมาณจำนวนทั้งหมดไค

ถึงกระนั้นไคมีการประมาณอย่างคร่าว ๆ ว่า มีชาวจีนอาศัยอยู่ในสมัยนั้น รว ๖,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ คน^๒ หลักฐานรวมสมัยเช่นบันทึกของปลาเลอกัวซ์

^๑ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๘, หน้า ๕๒๓, จคหมาย ม. ลาวูเออร์ ถึง ม. อาลารี, พ.ศ. ๒๓๓๓ (ค.ศ. ๑๗๙๐)

^๒ Joanne L. Schrock, Minority Groups in Thailand, (Washington D.C.: Headquarters Department of the Army, 1970), p. 37; Thomas Fitzsimmons, ed., Thailand, its people, its society, its culture, (New Haven : Hraf Press, 1958), p. 70.

(บาทหลวงฝรั่งเศสที่ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ และอยู่จนถึง ๒๔ ปี ได้กล่าวถึงชาวญวนเฉพาะในกรุงเทพฯว่ามีถึงราว ๑๒,๐๐๐ คน จากจำนวนพลเมืองในกรุงเทพฯทั้งหมด ๔๐๔,๐๐๐ คน (ไม่นับรวมกับพวกที่นับถือคริสต์ ศาสนาชาติต่าง ๆ ซึ่งมีราว ๔,๐๐๐ คน^๑ และเป็นชาวญวนเสีย ๑,๔๐๐ คน)^๒ เซอร์จอห์น บาวริง เป็นอีกผู้หนึ่งที่บันทึกจำนวนญวนไว้ แต่กล่าวเฉพาะพวกญวนเขลย ศึกว่ามีถึงหนึ่งหมื่นคน สำหรับญวนในกรุงเทพฯนั้น เขาอ้างจากบันทึกของปาลเลอกัวซ์ เปรียบเทียบกับหนังสือ "ข้อสังเกตเกี่ยวกับหมู่เกาะอินเดีย" (Notices of the Indian Archipelago) ของมัวร์ (Moor) มัวร์ว่าญวนในกรุงเทพฯใน พ.ศ. ๒๓๗๑ มีประมาณ ๑,๐๐๐ คน และประชาชนในกรุงเทพฯทั้งหมดมี ๓๗๖,๕๐๐ คน ซึ่งบาวริง เชื่อปาลเลอกัวซ์มากกว่า เพราะว่ามัวร์ประมาณไว้น้อยเกินไปมาก นอกจากนั้นที่แน่นอนคือใน พ.ศ. ๒๓๗๗ ญวนในกรุงเทพฯมีมากกว่า ๒,๐๐๐ คน^๓ อย่างไรก็ตาม จำนวน ๑๒,๐๐๐ คนที่ปาลเลอกัวซ์ว่าไว้นั้นมากเกินไปเช่นเดียวกับที่ของมัวร์น้อยไป ใน พ.ศ. ๒๔๔๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯโปรดฯให้สำรวจประชากร

^๑ Pallegoix, op,cit., Tôme I, pp, 60 - 61.

^๒ Sir John Bowring, The Kingdom and People of Siam, Vol. II (London : Oxford U.Press, 1969), p. 305.

^๓ Ibid., p. 395 : ใน The Vietnamese in Thailand ของ Peter A. Poole กล่าวว่าหลังจากเหงียน วินท์ ค็อก กลับออกไปแล้ว มีทหารญวนสมัครใจอยู่เสมอพบกับพวกญวนเดิม ทำให้จำนวนญวนในกรุงเทพฯเพิ่มขึ้นถึงราว ๓,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ คน.

ทำบัญชีสำมะโนครัวอย่างละเอียด แต่ทำสำเร็จได้เพียง ๑๒ มณฑล^๑ จำนวนคนทั้งหมด ๓,๓๐๘,๐๓๒ คน เป็นญวน ๔,๓๕๗ คน^๒ (ในจำนวนนี้เป็นญวนในมณฑลปราจีนถึง ๑,๑๒๔ คน ส่วนที่เหลือเข้าใจว่าเป็นของมณฑลจันทบุรีเป็นส่วนใหญ่) สำหรับมณฑลที่เหลือที่ยังไม่ได้สำรวจนั้น มีกรุงเทพฯ และอุทตรา ซึ่งเป็นแหล่งที่อาศัยสำคัญของชาวญวน ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ การสำรวจมณฑลกรุงเทพฯ เฉพาะมณฑลชั้นในได้จำนวน ๖,๒๓๐ คน จากประชากรกรุงเทพฯ ทั้งหมด ๕๒๒,๐๕๔ คน และในบัญชีแยกชาติส่วนอารามเป็นญวน ๗๔ คนจาก ๑๘,๖๒๕ คน^๓ สำหรับมณฑลอุทตรา ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ สำรวจได้ญวน ๕๖๓ คน^๔ ซึ่งเป็นระยะการดิ้นรนฝรั่งเศส เฉพาะในจังหวัดนครพนม มีญวนเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมาถึง ๒๐๐ คนเศษ^๕ และเมื่อสำรวจใน พ.ศ. ๒๔๕๖

^๑ได้แก่ นครศรีธรรมราช นครราชสีมา นครสวรรค์ กรุงเทพฯ (อยุธยา) ราชบุรี นครชัยศรี พิษณุโลก ชุมพร ประจักษ์ ภูเก็ต เพชรบูรณ์ จันทบุรี และที่ยังไม่ได้สำรวจได้แก่มณฑลกรุงเทพฯ พายัพ อุทตรา อีสาน บุรพา ซึ่งยังไม่ได้ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย และมณฑลที่เหลือนี้มีญวนอาศัยอยู่มาก.

^๒กจช., จดหมายเหตุนครบาลที่ ๕ ม.๒. ๑๕/๔, ที่ ๑๕๔/๗๓๓๔, พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงคำร้งฯ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ, ๒๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๖).

^๓กจช., ร.๕ น. ๓๐/๕, ยอดสำมะโนครัวมณฑลกรุงเทพฯ ศก ๑๒๘. (พ.ศ. ๒๔๕๒).

^๔กจช., ร.๕ ฝ. ๑๓/๘, ที่ ๕๐๐/๘๘๕๗, พระยาสุริยราชวรานุวัตร โทรเลขรายงานจำนวนญวนมณฑลอุทตรา, ๑๐ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๘

^๕กจช., ร.๕ ฝ. ๓๑/๓๘, ที่ ๑๓๖๘/๘๓๕๔, พระยาสุริยราชวรานุวัตร โทรเลขรายงานจำนวนญวนมณฑลอุทตรา, ๑๗ มกราคม ร.ศ. ๑๒๙. (พ.ศ. ๒๔๕๓)

ปรากฏจำนวนผู้นับถือนมณฑลอุดรได้ถึง ๑,๕๖๗ คน^๑ เมื่อประมาณจำนวนชาวญวนที่ได้จากการสำรวจจนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ อย่างคร่าว ๆ แล้ว อาจกล่าวได้ว่า มีชาวญวนอาศัยอยู่ทั้งหมดกว่า ๑๐,๐๐๐ คน

เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่อาจประมาณจำนวนชาวญวนที่เข้ามาในประเทศไทย ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง (ญวนเก่า) ให้แน่นอนได้มากกว่านี้ ซึ่งโดยทั่วไปนั้น เข้าใจกันว่าอาจทำไม่ได้เลยทีเดียว เนื่องจากหลักฐานและบันทึกการสำรวจที่มีอยู่ไม่สมบูรณ์และถูกต้องเพียงพอ แต่การประมาณจำนวนเชื้อสายชาวญวนเก่าในปัจจุบันที่ยังคงความเป็นญวนอยู่นั้นพอจะกระทำได้ แม้ว่าจะต้องประสบกับอุปสรรคมากมายคือ ผู้คนคว่ายังคงไม่อาจพึ่งข้อมูลจากรัฐบาลได้เช่นเดิม ประการสำคัญคือสภาวะการเมืองปัจจุบัน ทำให้การสำรวจไม่ได้รับผลสำเร็จเท่าที่ควร ผู้ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนชาวญวนเก่าในปัจจุบันได้ก็คือ ปีเตอร์ เอ พูล (Peter A. Poole) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งได้ค้นคว้าและเขียนหนังสือเกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยหลายเล่ม เขาได้กล่าวถึงความยุ่งยากในการสำรวจว่าเกิดจากชาวญวนพยายามปกปิดเชื้อชาติเดิมของตนอย่างจริงจัง แต่ในที่สุดราว พ.ศ. ๒๕๑๐ เขาสามารถหาตัวเลขแสดงจำนวนชาวญวนที่อาศัยในแหล่งสำคัญ ๆ ได้ จากการสัมภาษณ์บาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิก และพวกญวนคริสต์จากหมู่บ้านญวน ๑๕๕ แห่ง ประมาณจากจำนวนญวนคริสต์ที่พูดและอ่านภาษาญวน และไม่ได้แต่งงานกับคนเชื้อชาติไทยและจีน เขาได้ทำตารางไว้ดังนี้

^๑ กจช., จกหมายเหตุรัฐกาดที่ ๖, ม.๓. ๖ข/๑, ที่ ๑/๘, นางบัญญัติชาติญวนในมณฑลอุดร, พ.ศ. ๒๔๕๖.

หมู่บ้าน คำบล หรืออำเภอ	จำนวนประชากร	เขตอำเภอ	จังหวัด	จำนวนเวียน ^๑
๑. เชียงใหม่	๖๕,๓๓๖	เชียงใหม่	เชียงใหม่	๕๐
๒. ศรีเชียงใหม่	๓,๕๕๓	ศรีเชียงใหม่	หนองคาย	๕๐
๓. ท่าโพ	๑๓,๐๘๖	ท่าโพ	หนองคาย	๒๕๘
๔. หนองคาย	๒๑,๑๒๐	หนองคาย	หนองคาย	๖๐
๕. โพนพิสัย	๓,๘๒๕	โพนพิสัย	หนองคาย	๖๐
๖. บึงกาฬ	๘,๔๑๒	บึงกาฬ	หนองคาย	๒๕
๗. อุดรธานี	๓๐,๘๘๔	อุดรธานี	อุดรธานี	๒๐๐
๘. ทาเว	๕,๑๘๒	สกลนคร	สกลนคร	๒,๐๐๐
๙. สกลนคร	๑๕,๘๘๓	สกลนคร	สกลนคร	๑๕๐
๑๐. หนองแสง	๑๔,๓๓๕	นครพนม	นครพนม	๑,๒๐๐
๑๑. ขอนแก่น	๓,๔๐๒	ขอนแก่น	ขอนแก่น	๔๐
๑๒. อุดรราชธานี	๒๓,๒๒๒	อุบลฯ	อุบลฯ	๖๕๐
๑๓. นครสวรรค์	๓๔,๘๔๓	นครสวรรค์	นครสวรรค์	๕๐๐
๑๔. นครราชสีมา (โคราช)	๔๒,๒๑๘	นครราชสีมา	นครราชสีมา	๑๕
๑๕. บางขาม	๒,๓๕๓	บ้านหมี่	ลพบุรี	๓๕๓

^๑จำนวนประชากรในที่ต่าง ๆ นี้ ได้จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประจำ พ.ศ. ๒๕๐๓ (ค.ศ. ๑๙๖๐) และการสำรวจสำมะโนประชากรบางส่วนใน พ.ศ. ๒๕๐๘ (ค.ศ. ๑๙๖๕) (ปากดัด ปากน้ำ บ้านเส้า เป็นหมู่บ้านที่พวกนับถือ คริสตศาสนานิกายคารอลิกอาศัยอยู่ ไม่ได้จัดเป็นหน่วยปกครองทางราชการจึงไม่มี ตัวเลขจำนวนประชากรเฉพาะแห่งนี้).

หมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ	จำนวนประชากร	เขตอำเภอ	จังหวัด	จำนวนถววน
๑๖. บ้านแพง	๒,๖๕๒	พรหมบุรี	สิงห์บุรี	๑,๐๕๐
๑๗. บ้านนาโคก	๒,๒๕๒	ผักไห่	อยุธยา	๓๓๔
๑๘. เจ้าเขตุ	๓,๖๒๗	เสนา	อยุธยา	๗๕๐
๑๙. อยุธยา	๓๒,๓๖๘	อยุธยา	อยุธยา	๕๐๐
๒๐. บางปะอิน	๒,๗๙๗	บางปะอิน	อยุธยา	๘๕๐
๒๑. สองพี่น้อง	๖,๖๖๐	สองพี่น้อง	สุพรรณบุรี	๕๓๕
๒๒. เกาะ (เกาะใหญ่)	๑,๑๓๒	บางสาย	อยุธยา	๕๓๐
๒๓. บ้านเล่า	-	นครนายก	นครนายก	๑๘๐
๒๔. นครชัยศรี	๓,๕๗๑	นครชัยศรี	นครปฐม	๕๐
๒๕. บางบัวทอง	๕,๒๘๗	บางบัวทอง	นนทบุรี	๗๕
๒๖. บางกอก	๑,๒๙๙,๕๕๒	คูคต(สามเสน)กรุงเทพฯ		๓,๐๐๐
๒๗. ปากลั๊ก	-	พระประแดง	สมุทรปราการ	๒๐
๒๘. ปากน้ำ	-	สมุทรปราการ	สมุทรปราการ	๕๐
๒๙. ศรีราชา	๑๐,๔๗๒	ศรีราชา	ชลบุรี	๖๐
๓๐. ระยอง	๘,๗๐๑	ระยอง	ระยอง	๑๖๐
๓๑. ท่าใหม่	๕,๖๘๘	ท่าใหม่	จันทบุรี	๑๒๐
๓๒. จันทบุรี	๑๐,๗๙๕	จันทบุรี	จันทบุรี	๕,๘๖๐
๓๓. ชลุม	๕,๐๗๒	ชลุม	จันทบุรี	๑,๕๑๐
๓๔. ตราด	๓,๘๑๓	ตราด	ตราด	๒๐๐
				๒๑,๙๘๙

จากตารางนี้จะเห็นได้ว่า พวกผู้นับถือศาสนาอาศัยอยู่ในจังหวัดมากที่สุด (๗,๔๕๐ คน) รองลงมาได้แก่ อโยธยา (๓,๐๐๔ คน) กรุงเทพฯ (สามแสน) (๓,๐๐๐) สกลนคร (๒,๑๓๐) นครพนม (๑,๒๐๐) สิงห์บุรี (๑,๐๔๐) และสุพรรณ (๕๓๕) คิดเป็นเปอร์เซ็นต์เทียบกับจำนวนพลเมืองทั้งหมดของเขตที่สำรวจแล้ว สิงห์บุรีมีผู้นับถือมากที่สุดคือ ๓๕.๑ % จังหวัด ๓๔.๗ % และสกลนคร ๑๐.๑๔ % ผู้นับถือเหล่านี้อยู่ในบริเวณภาคกลางมากที่สุด รองลงไปได้แก่ภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดที่ผู้นับถือกระจายกันอยู่มากที่สุดคือ หนองคาย รองลงมาคือ อโยธยา ถ้านำจำนวนชาวผู้นับถือที่รวบรวมได้จากการสำรวจสามโนกรวัประชากรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๖ นั้นมาเปรียบเทียบกับจำนวนชาวผู้นับถือศาสนาที่สำรวจได้ใน พ.ศ. ๒๕๑๐ แล้ว (คิดว่าเปรียบเทียบกันได้เพราะผู้นับถือที่เหลือนับถือในปัจจุบันที่ยังคงรักษาเชื้อชาติอยู่ได้ ส่วนใหญ่เป็นพวกนับถือศาสนา ซึ่งกล่าวไว้ในบทที่ ๕ เรื่องการสมานลักษณะ) จะเห็นได้ว่าภายในระยะเวลาราว ๕๐ ปี ชาวผู้นับถือเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว ในกรณีที่ชาวผู้นับถือรักษาความเป็นคนเชื้อชาติผู้นับถือของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ในเวลาต่อไปไทยอาจจะต้องยุ่งยากเกี่ยวกับปัญหาที่มีชาวผู้นับถือชนกลุ่มน้อยจำนวนมากอยู่ในประเทศ จำนวนชาวผู้นับถือในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องเดือดร้อนแก้ไข ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย